

סדר התפילות ב' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

פשט: ה' ברא בבריאת העולם את המאורות, והוא מחדש בכל יום שיצאו – העולם מתחדש בכל יום.

ג. "מה רבו מעשיך ה'" / "מלאה הארץ קנייך"

פשט: "קנייך" – ה' הוא הבורא, הוא "קונה" דברים דרך בריאה, והכל מלא בדברים שהוא עשה. "המלך המרום... מימות עולם" – מדבר גם על נצחיות.

ד. "אלקי עולם מלכנו ברחמיך הרבים רחם עלינו"

חידוש – מדוע נכנס "רחם עלינו"? לא ברור מדוע באמצע ברכה המשבחת את ה' על המאורות נכנסת בקשה – "רחם עלינו". זו תפילה/בקשה קטנה באמצע. אולי "ברחמיך הרבים רחם עלינו" פירושו שיתן לנו מאורות, שיהיה אור.

הערה: "אדון עוזנו, צור משגבנו, מגן ישענו, משגב בעדנו" – כל ארבעה מכוונים בעצם לאותו דבר: ה' הוא אדון כל מיני עצות, ישועות, סגולות.

ה. ממאורות למלאכים – "כתר יתנו לך" / "התברך"

פשט: לאחר שמדברים על השמש והמאורות, עוברים למלאכים. ה' עשה בחכמה את השמש וכל המאורות, כולם כבוד ומשבחים את ה'.

חידושים:

1. **שיטת הרמב"ם שהמאורות יש להם שכל:** הרמב"ם סובר שכאשר אומרים שהמאורות "משבחים" את ה', הכוונה ממש – כי המאורות (גרמי השמים) יש להם שכל (בעלי נפש) והם משבחים את ה'. לחלופין אפשר לומר שמעצם שרואים את הסדר היפה של שמש ולבנה, זה עצמו משבח את ה'.

2. **"סלה" אצל "התברך":** "סלה" הוא כמו סימן סיום. בתנ"ך (לפי אבן עזרא ומפרשי הפשט) "סלה" הוא סימן למשוררים לעשות הפסקה מוזיקלית. אבל בתפילה "סלה" תמיד פירושו "לנצח" (כפי שחז"ל פירשו). אולי הניגון/הצליל של "סלה" צריך גם לסמל נצחיות – צליל שלא נגמר.

3. **"סלה" כמונה מבני:** "סלה" מסמן את סוף החלק על המאורות, ומ"התברך" מתחיל החלק על המלאכים.

ו. "התברך שם אלקינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"

חידוש – בשמים ממעל לעומת על הארץ מתחת: "בשמים ממעל" – ה' מתברך דרך המאורות והמלאכים. "ועל הארץ מתחת" – דרכנו, היהודים המתפללים כאן למטה. זה כל העניין: מדברים איך זה נראה למעלה בשמים (שירת המלאכים), ואחר כך אנחנו עושים את אותו דבר כאן למטה עם השירה שלנו.

ז. "בורא קדושים" / "יוצר משרתיו"

פשט: "בורא קדושים" – הוא ברא קדושים, כלומר מלאכים. "יוצר משרתיו" – אותו דבר כמו "בורא קדושים", פעמיים אותו דבר.

חידוש – "קדושים" יכול גם להתכוון לשמש: השמש קדושה מאוד – היא תמיד עושה רצון ה', לא כמו בני אדם שיום כן ויום לא.

[דיגרסיה: מלאכים וקדושה] למעשה יש עניין שמלאכים הם "כמעט בכלל לא קדושים" – יש מעלה ומטה, אבל העניין לא מפותח.

ח. "פינות" – מה הכוונה?

חידוש: יש פירושים ש"פינות" פירושו "ראשי צבאות". לפי הרמב"ם זה מתאים מאוד שעוברים ממאורות למלאכים – הכל גרמי השמים, הכל בעלי נפש, אבל רמות שונות. (גרמי = גופים, אבל משרתיו = מלאכים.)

סיכום שיעור רמב"ם – הלכות נוסח התפילה: ברכות קריאת שמע (שחרית וערבית) ושמונה עשרה

כללות ברכות קריאת שמע

שיטת הרמב"ם: בשחרית יש שתי ברכות לפני קריאת שמע ואחת לאחריה; בערבית – שתיים לפני ושתיים לאחריה.

פשט: מבנה ברכות קריאת שמע:

- **ברכה ראשונה שלפניה** (שחרית וערבית): ברכה על האירועים הטבעיים – בוקר (אור) או לילה (חושך).

- **ברכה שנייה שלפניה:** מעין ברכת התורה – אהבת ה' ומתן תורה.

- **ברכה ראשונה שלאחריה:** חזרה על אמת, עניינים של קריאת שמע, זכירת יציאת מצרים.

- **ברכה רביעית (רק בערבית):** תפילה/בקשה על לילה מוצלח.

חידושים:

1. **מדוע בשחרית אין ברכה רביעית (בקשה על היום)?** ביום מתפללים ומבקשים כסדר, מודים על בשורות טובות וכו'. אבל בלילה הולכים לישון – לא יתפללו באמצע השינה – לכן צריך ברכת בקשה מיוחדת לפני כן. זה כמו "קריאת שמע עם מצב".

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר – "יוצר אור"

א. פתיחה – "ברוך אתה ה'... יוצר אור ובורא חושך"

נוסח הרמב"ם: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל."

פשט: מודים לה' על הבוקר החדש, על האור, ועל מה שהיום החדש מביא עמו עדות על ה'. זו לשון הפסוק (ישעיה מ"ה:ז) – "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע". אך בתפילה אומרים "בורא את הכל" במקום "רע" – כי אין רוצים להזכיר רע, אף שה' ברא הכל.

חידושים:

1. **הדגש על האור יותר מקודם:** עד כה בתפילה (פסוקי דזמרה וכו') לא היה דגש חזק כל כך על כך שהתחיל הבוקר, שנעשה אור. רק כאן, ביוצר אור, בא הביטוי העיקרי של זה.

2. **ההקשר ההיסטורי בין קריאת שמע לבוקר:** קריאת שמע היא במקור "תגובה" על מה שמתחיל הבוקר – כך אמרו חכמים. כאשר אומרים קריאת שמע בניגון חמה, יוצר אור מתאים מאוד – מודים על האור ממש כשהוא בא. אבל היסטורית, כשהתפילה התפתחה והתארכה (עם פסוקי דזמרה, ישתבח, וכו'), יצא שעד שמגיעים ליוצר אור כבר חצי שעה בתפילה, והשמש כבר זרחה שעה קודם. במקור זה "עשה הרבה סנס" – אבל מבינים שבעצם זה שייך לקריאת שמע ששייכת לבוקר.

3. **ברכת המפיל לעומת המעריב ערבים:** ברכת המפיל (לפני השינה) מדברת על ההיבט האנושי – "המפיל חבלי שינה על עיני". אבל "המעריב ערבים" (ברכה ראשונה לערבית) מדברת על השמש/הטבע – במקביל ליוצר אור. אלה שני עניינים נפרדים.

ב. "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"

יג. "לא אל ברוך נעימות יתנו" — גישור חזרה למאורות

פשט: אחרי הקדושה חוזרים לסיום הברכה שהתחילה ב"יצר אור ובורא חושך".

חידושים:

1. החלק האחרון הוא דרך לגשר מהמלאכים חזרה למאורות — התחילו במאורות, הכניסו מלאכים, וצריך לחזור למאורות לסיום.

2. מסופק אם "לא אל ברוך נעימות יתנו" מדבר על בני אדם (אנחנו אומרים נעימות) או עדיין על מלאכים.

יד. סיום — "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית... ברוך אתה ה' יוצר המאורות"

פשט: סיום הברכה חוזר על מעין הפתיחה — התחיל ב"המחדש בטובו" ומביא פסוק "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו" כראיה. "כי לעולם חסדו" מראה שזה נמשך לעד. הברכה נחתמת ב"יוצר המאורות" — חזרה לנושא המאורות. זה כלל בברכות — מעין חתימה סמוך לחתימה.

חידוש: "לשמח עולמו" — הוא שמח ממה שרואים את המאורות. מה הקשר בין "ברחמים" (שהרמב"ם אומר) ל"שמחה"? אולי ברחמים ושמחה זה אותו דבר.

ברכה שנייה שלפני קריאת שמע בשחר — ברכת אהבה (אהבה רבה)

מהות הברכה

פשט: הברכה השנייה מדברת על אהבת ה' לישראל, בחירת עם ישראל, מתן תורה, ומבקשים על גאולה וארץ ישראל. הברכה אינה פותחת בברוך כי היא סמוכה לחברתה.

חידושים:

1. **הקשר לקריאת שמע:** קריאת שמע היא הדבר הראשון שיהודי עושה ("בשכבך ובקומך"), ממילא אומרים קודם שבח לבורא על הנשמה (ברכות השחר), שבח על המאורות (יוצר אור), ואז מדברים על בחירת עם ישראל ומתן תורה — ששמע ישראל הוא עיקר דברי תורה, שעליו גם אמרו ברכת התורה קודם.

נוסח הרמב"ם — "מלוך עלינו"

נוסח הרמב"ם: "מלוך עלינו מהרה אתה לבדך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו... באושר ועושר והוד והדר וכבוד ועוז וגבורה וגילה ורינה מהרה והבא תרים קרנינו ותושיענו למען שמך"

חידוש: נוסח הרמב"ם ייחודי — "כי שם קדשך באמת נקרא עלינו" פירושו שה' קרא שמו על היהודים, זה דרך קריאת שמע. גם סדר "כבוד ועוז וגבורה וגילה ורינה" שונה מהנוסח הרגיל.

"כי בנו בחרת מכל עם ולשון" — סיום

פשט: כיוון שה' בחר בנו מכל העמים, יש לנו תורה ומגיעה לנו ארץ ישראל.

חידושים:

1. "וקרבנתו לשמך הגדול להודות לך" — להתפלל; "אהבה ושמך" — לומר קריאת שמע, שמדברת על "ואהבת" — אהבת שמך.

2. **מבנה הברכה:** היא מתחילה ב"אהבת ה' עלינו" ומפתחת "כי בנו בחרת... באהבה" — אהבה ובחירה זה אותו דבר, כמו "ואהבת" ו"אתה בחרתנו". בינתיים נכנסים פרטים — תפילה על מתן תורה, גאולה, ארץ ישראל — אבל המבנה העיקרי: אהבה → בחירה → באהבה.

3. **מבקשים על גאולה "בקומה זקופה"** — בראש מורם, בגאווה — "לארצנו".

ברכה שלאחרי קריאת שמע בשחר — "אמת ויציב"

ט. קדושה ביוצר — שיטת הרמב"ם שיחיד לא אומר

הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ז): יחיד לא אומר קדושה — "מדלג קדושה עם ברכה שלפניה". רק שליח ציבור / בציבור.

חידוש: לכאורה מ"התברך" מתחיל נושא הקדושה, וזה מה שהיחיד מדלג. "אנחנו לא נוהגים כך, אבל זו שיטת הרמב"ם."

נפקא מינה למעשה: לפי שיטת הרמב"ם שיחיד לא אומר קדושה, המפרשים בשולחן ערוך מבינים שלא אומרים את הפסוקים "קדוש קדוש" לבד. אבל גם ההקדמה שבאה לפני זה לא הגיונית לומר בלי מנין. מכאן נפקא מינה למעשה: האם יחיד מתחיל שוב מ"לא אל ברוך" או מ"קהל ועדה" — זו שאלה מעשית של המחלוקת.

י. המלאכים אומרים קדושה — "אשר משרתי כולם עומדים ברום עולם ומשמיעים בקול יחד בדברי אלקים חיים ומלך עולם"

פשט: המלאכים עומדים בעולמות העליונים והם "משמיעים בקול יחד".

חידושים:

1. **מה הכוונה ב"דברי אלקים חיים"?** כמה פירושים: (א) הם מדברים על אלקים חיים — הם משבחים את ה'. (ב) יש להם גם מעין "נוסח התפילה" של דברי אלקים חיים — הם מודים לה' במילים קדושות. (ג) זו הקדמה לקדוש קדוש קדוש — "דברי אלקים חיים" מתייחס לפסוק הקדושה שנמצא בתורה/נביאים. נוסח הרמב"ם "בדברי אלוקים חיים" הגיוני יותר מגרסאות אחרות.

יא. "כולם אהובים... ונותנים רשות זה לזה"

פשט: משבחים את המלאכים — הם אהובים, ברורים, גיבורים, עושים רצון הבורא, ונותנים רשות זה לזה לומר קדושה.

חידושים:

1. **"באהבה"** — **ביניהם או לה'?** מסופק אם זה אהבה ביניהם (בין המלאכים) או אהבה לה'. מכיוון שמיד אחר כך כתוב "ונותנים רשות זה לזה" נראה שמדובר באהבה ביניהם — עניין מעניין שאצל משרתי עליון יש אהבה זה לזה.

2. **"זה לזה"** — **קבלת שפע:** "זה לזה" מקושר ליסוד במורה נבוכים שמלאכים מקבלים שפע זה מזה — צמצום של שכל, כל מלאך מקבל מהמלאך הגבוה יותר, כביכול מ"רבו".

יב. קדוש קדוש קדוש וברוך כבוד ה' ממקומו

פשט: המשרתים (שרפים) אומרים "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו", והאופנים וחיות הקודש עונים "ברוך כבוד ה' ממקומו".

חידושים:

1. **שני נביאים:** "קדוש" מישעיהו (שרפים עומדים ממעל לו, וקרא זה אל זה ואמר קדוש), ו"ברוך כבוד ה' ממקומו" מיחזקאל (ואשמע אחרי קול רעש גדול).

2. **"וקרא זה אל זה" מפורש דרך הנוסח "ונותנים רשות זה לזה"** — זה פירוש על הפסוק.

3. **לפי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (ספר המדע)** אופנים וחיות הקודש הם שתי המדרגות הראשונות (הגבוהות) של מלאכים. מכאן יוצא שלפי הרמב"ם כל המלאכים אומרים "קדוש", אבל המדרגה הגבוהה יותר — אופנים וחיות — אומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו".

4. **הסוד של איך בני אדם אומרים קדושה:** "קדוש" ו"ברוך כבוד ה' ממקומו" הם פסוקים שאנחנו רוצים לומר, אבל אנחנו לא אומרים אותם בשמנו — אנחנו מכניסים שזה מה שהמלאכים אומרים, ואוטומטית כשבעל התפילה אומר זאת והקהל קורא "קדוש", אנחנו אומרים זאת למעשה. אנחנו מיוחסים למלאכים, אין לנו כביכול חוצפה לומר זאת בעצמנו. כאן טמון סוד מסוים.

[דיגריסיה:] בשבועות קוראים את המרכבה של יחזקאל, ושם נלמד יותר על זה.

מקבילה: כשם שאומרים כל יום "תפילה לדוד" (אוסף הפסוקים היפים ביותר של דוד), ו"ויברך דוד" מדברי הימים, ושירת המלאכים — כך מביאים גם קטעים משירת בני ישראל. ה' הוא "בוחר בשירי זמרה" — מביאים שירות ממקורות שונים.

7. **"משה ובני ישראל לך ענו בשמחה רבה":** זה לא מתחיל "משה ענה" — אלא "תהלה לאל עליון, משה ובני ישראל לך ענו בשמחה רבה ואמרו כולם". זו דרך פיוטית יפה להקדים את השבח לה', ורק אחר כך להזכיר מי אמר זאת.

8. **חתימה "גאל ישראל" — גואל ראשון וגואל אחרון:** מביאים את הפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד" — שהגואל ממזרים ימשיך לגאול. מביאים גם פסוק מישעיהו ("ה' צבאות שמו קדוש ישראל") המדבר על גאולת ישראל, וחותמים "ברוך אתה ה' גאל ישראל".

9. **זכירת יציאת מצרים — זכירה כפולה:** הז"ל אומרים שעניין קריאת שמע הוא "לזכר יציאת מצרים" (פרשת ציצית), וכאן בברכת אמת ויצייב זוכרים שוב יציאת מצרים וקריעת ים סוף — זכירה כפולה.

ברכות קריאת שמע של ערבית

א. **ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע של ערבית — "המעריב ערבים" נוסח הרמב"ם:** "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים, בחכמה פותח שערים..." — מודים לה' שהוא עושה שיהיה לילה, הוא מכניס את השמש, מוציא את הכוכבים במשמרותיהם, הוא מרחיק אור לפני חושך וחושך לפני אור, עושה הבדלה בין יום ולילה. **"ה' צבאות שמו קדוש ישראל. ברוך אתה ה' המעריב ערבים."**

פשוט: מבנה דומה ליוצר אור של שחרית, רק שמדברים על הלילה וזה קצר יותר. כשם שבבוקר מודים על האור, בלילה מודים על החושך. מתחיל ב"ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם" (מתחיל בברוך).

חידושים:

1. **"ה' צבאות" — מדוע דווקא כאן:** הביטוי "ה' צבאות" מתאים לתוכן הברכה, כי "צבא השמים" — ה' שולט על הצבאות, הוא מכניס את הצבא (שמש) ומוציא (כוכבים), "בחכמה פותח שערים" — יש עניין של עשיית סדר בצבאות, היום והלילה.

2. **הפסוק "ה' צבאות שמו קדוש ישראל":** זה מישעיהו, שם כתוב "גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל" — רק כאן הורידו את המילה "גואלנו". מעניין: אותו פסוק משמש בסוף שחרית (אצל גאל ישראל) עם "גואלנו", וכאן בתחילת ערבית בלי "גואלנו".

3. **"מסכים מידת יום בלילה ומידת לילה ביום" (גמרא):** בבוקר אומרים "יוצר אור ובורא חושך" — מזכירים גם את הלילה. בלילה אומרים גם "מעביר יום ומביא לילה" — מזכירים גם את היום. אבל בלילה מדברים יותר על זה. החידוש: בשחרית זה פשוט — מודים על האור, כמו מעשה בראשית. אבל בלילה יש בעיה — עכשיו בא "הדבר הרע" (חושך), לכן צריך להדגיש יותר שמלך העולם מנהל מערכת, אל תדאג, שוב יבוא הבוקר.

4. **לילה כהכנה:** הלילה הוא הכנה לבוקר הבא — כשם שאצל אדם שינה היא עניין של מיתה, אבל מתכוננים לבוקר הבא, וה' עושה עכשיו סדר שמחר תוכל השמש לזרוח שוב.

5. **"קל חי תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד":** זה כתוב בנוסח שלנו אבל הרמב"ם לא מביא זאת. מעניין — מדברים על בריאה (טבע) ופתאום מדברים באופן ייחודי ש"קדוש ישראל", שייכות מיוחדת לכלל ישראל.

ב. **ברכה שנייה שלפני קריאת שמע של ערבית — "אהבת עולם"**

נוסח הרמב"ם: "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת..." — מבקשים שנזכה תמיד לדבר בחוקי רצונך, "ונשמח ונעלוז", כי התורה היא "חיינו ואורך ימינו

דברי הרמב"ם: ברכה אחרונה שלאחרי קריאת שמע בשחר — מאשרים שכל מה שאמרנו בקריאת שמע הוא אמת, בלשונות שונות של אמת, וזוכרים יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ונחתמים ב"גאל ישראל".

פשוט: אחרי קריאת שמע אומרים ברכה המאשרת שכל מה שאמרנו — ייחוד השם, אהבתו, קבלת עול מצוות — הוא אמת. מונים לשונות שונות של אמת (אמת ויצייב, נכון, קיים, ישר, נאמן, אהוב, חביב, וכו'), מדברים על נצחיות השם, על השם כגואל ישראל, על יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ונחתמים ב"ברוך אתה ה' גאל ישראל". הברכה לא מתחילה ב"ברוך" כי היא ברכה הסמוכה לחברתה.

חידושים:

1. **מבנה "אמת" כפיוט — במקביל ל"ברוך שאמר":** "אמת ויצייב" דומה במבנה ל"ברוך שאמר". כשם ש"ברוך שאמר" הוא פיוט הבנוי על המילה "ברוך" (אומרים הרבה פעמים "ברוך" עם שבחים שונים), כך "אמת ויצייב" הוא פיוט הבנוי על המילה "אמת" — מונים מילים נרדפות והיבטים שונים של אמת.

2. **"ה' אלהיכם אמת" — איך זה מתחבר:** קריאת שמע נגמרת ב"אני ה' אלהיכם" ואומרים "ה' אלהיכם אמת". יש פסוק "וה' אלהים אמת" (ירמיה י"ז), והפיוט "אמת ויצייב" בנוי על אותו פסוק — ה' אלהיכם הוא אמת, הוא מחויב המציאות, הוא נצחי, ומשם ממשיכים למנות דברים נוספים שהם גם אמת.

3. **איפה מתחילה הברכה — "אמת ויצייב" לא "ויצייב":** אין "ויצייב" לבד — זה "אמת ויצייב". צריך לסמוך "ה' אלהיכם" ל"אמת ויצייב", לא ש"ה' אלהיכם אמת" הוא יחידה נפרדת. הסיבה שאומרים "ה' אלהיכם" היא כי מחכים לשליח ציבור (שמסיים "ה' אלהיכם"), אבל נוסח הברכה הוא "אמת ויצייב".

4. **מבנה תוכני של אמת ויצייב — ארבעה חלקים:**

- **חלק ראשון:** אישור כללי שכל מה שאמרנו הוא אמת, עם מילים נרדפות לאמת (ויצייב, נכון, וקיים, וישר, ונאמן, ואהוב, וחביב, וכו'). בסידור שלנו כתובות שמונה לשונות, ברמב"ם אחרת, ובעל התפילה לעתים משמט במקומות הלא נכונים.

- **חלק שני:** נצחיות — "והדבר הזה לעולם ועד", שה' נצחי, אלקינו ואלקי אבותינו, מגן ישענו, לדור ודור. דגש חזק על נצחיות, במקביל ל"ברוך שאמר" ו"ישתבח" שיש גם להם נושא נצחיות גדול.

- **חלק שלישי:** ה' עם כלל ישראל — "אמת אתה הוא אדון לעמך", גואל אבותינו, אין לנו עוד מלבדו, עזרת אבותינו מגן ומושיע לבניהם אחרים. "עזרת" אינה התחלה חדשה — זו המשך של נושא ה"אמת".

- **חלק רביעי:** הצהרות אמונה — "אמת אשרי איש שישמע למצוותיך" — כמו "אני מאמין", אמונה בשכר ועונש, קבלת עול מצוות. הכוזרי לומד כאן פשטים שלמים. פשוט: "אשרי איש שישמע למצוותיך" מתייחס חזרה למצוות שלמדנו זה עתה בקריאת שמע — מי ששומע למצוות שאמרנו עכשיו, הוא מאושר.

5. **יציאת מצרים וקריעת ים סוף — "אמת ממזרים גאלתנו":** החלק הגדול האחרון מדבר על יציאת מ

צרים: מכת בכורות (שנקראת "דבר"), פדיון הבכורים היהודיים ("ובכורך גאלת" — הרמב"ם לא אומר "ישראל" בזה), קריעת ים סוף. היהודים נקראים "ידידים" — במקביל ל"ישר כדש ידידים מבטן", כי ה' אוהב אותם.

6. **פסוקי שירת הים בברכות קריאת שמע — במקביל לפסוקי דזמרה:** בפסוקי דזמרה יש מנהג (חז"ל אומרים "אומר שירת הים בכל יום") לומר שירת הים. אבל גם כאן, בברכות קריאת שמע, מביאים שני פסוקי עיקר משירת הים — "מי כמוכה באלים ה'" ו"ה' ימלוך לעולם ועד". אלה ההכרזות של קבלת עול מלכות שמים שנמצאות בשירה. זה למי שלא אומרים את כל השירה — בכל זאת מזכירים אותה כאן.

עמוק: כשם שה' עושה הבדלה בין יום ולילה (ברכה ראשונה), כך הבדיל בין מצרים לישראל (בקריעת ים סוף).

6. **מדוע הפסוק "גאלנו":** מביאים את הפסוק "גאלנו ה' צבאות" כי רוצים להביא לשון גאולה — ב"מי כמוך" עצמו לא כתובה המילה גאולה, וצריך לסיים ב"גאל ישראל".

ד. ברכת "השכיבנו" — ברכה רביעית של ערבית

נוסח הרמב"ם: "השכיבנו ה' אלקינו לשלום..." — בקשה על הלילה, שנלך לישון לשלום, נקום לשלום, לא נמות בלילה. "ופרוש עלינו סוכת שלומך" — מבקשים על שלום, הגנה, עצות טובות, נשמר ומציל מדברים רעים, מ"פחד לילה". "ושבור השטן מלפנינו ומאחרינו, ושמור צאתנו ובואנו."

פשט: ברכה שקיימת רק בערבית (לא בשחרית), בקשה ספציפית ללילה.

חידושים:

1. **בלילה זה זמן מפחיד:** כל עניין "השכיבנו" מראה שלילה הוא זמן של סכנה — "פחד לילה". זה מתאים לחידוש הקודם שבלילה צריך יותר חיזוק, כי בא "הדבר הרע" (חושך).

2. **"סוכת שלומך" הוא לשון מלחמה:** "ופרוש עלינו סוכת שלומך" הוא פשוטו לשון מלחמה — סוכה היא מחסה, הגנה (כמו הגנה). ראייה מהרבה פסוקים בתהלים שבנויים על כך שבלילה זה זמן מסוכן — הולכים למחנה בלילה ויכולה לבוא התקפת פתע (כמו "בחצי הלילה"). לשון התורה תמיד על מלחמה.

3. **"ושבור השטן" — פירושים שונים:** הרמב"ם לא רוצה סתם להסיר את השטן, אלא "לשבור" אותו. מה "שטן" פירושו: (א) יצר הרע, (ב) כוחות רעים של טומאה, (ג) אויב — כמו הדד שהיה "שטן" לשלמה, או המלאך שהיה "שטן לו" על חמור בלעם. שטן יכול לפרש סתם אויב בהקשר של מלחמה.

4. **"ושמור צאתנו ובואנו" — שני פירושים:** (א) כמו "שומר צאתך ובואך" — יציאה מעיר וכניסה, הליכה למלחמה. (ב) כשהנשמה יוצאת (בשעת שינה) וחוזרת — שלא "יתפסו" בתהליך.

ה. שיטת הרמב"ם: "ברוך השם לעולם" הוא הרחבה של השכיבנו, לא ברכה נפרדת

שיטת הרמב"ם: כל הקטע של "ברוך השם לעולם אמן ואמן" עד "ברוך אתה ה'" בסוף הוא כולו הרחבה של ברכת השכיבנו — לא ברכה שלישית נפרדת אחרי קריאת שמע.

פשט: בערבית רוב היהודים (חוץ לארץ) נוהגים לומר "ברוך השם לעולם" אחרי השכיבנו. הרמב"ם מבין שזה המשך של השכיבנו, לא ברכה חדשה.

חידושים:

1. **ראיה מהמשנה:** המשנה אומרת שאחרי קריאת שמע בלילה יש שתי ברכות (לא שלוש). הרמב"ם סובר לכן שאי אפשר לעשות חתימה שלישית — "שומר עמו ישראל לעד" אינה ברכה נפרדת, אלא מרחיבים את ברכת השכיבנו. זו מחלוקת ברורה עם נוסחאות אחרות שכן עושות חתימה נפרדת. הרמב"ם מביא זאת בשם "קצת חכמי ספרד" שגם סברו שלא לעשות עוד חתימה.

2. **השוואה לברכת המזון:** כשם שבברכת המזון אפשר לומר "ברוך הרבה פעמים עד שמגיעים למילה, כך גם כאן — הוא עושה "ברוך שומר עמו ישראל לעד", אחר כך "ברוך השם לעולם" הוא המשך, שלוש פעמים "ברוך", ולבסוף מגיע ל"ברוך אתה ה'" בסוף.

3. **"אמן ואמן" — לא אמן על ברכה:** כיוון ש"ברוך השם לעולם אמן ואמן" אינו "ברוך אתה ה'" שהקהל עונה עליו אמן, עשו ניסוח כזה. זה דומה ל"אמן ואמן" בסוף פתיחתא דזמרה — זה סיום של מהלך שלם.

ובהם נהגה יומם ולילה". "ואהבתך אל תסיר ממנו... ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל לעד".

פשט: אותו עניין כמו אהבה רבה של שחרית — מדברים על האהבה שה' נתן את התורה. לא מתחיל ב"ברוך" (ברכה הסמוכה לחברתה).

חידושים:

1. **השוואה ל"הערב נא" (ברכת התורה):** "ונשמח ונעלו" הוא ממש אותה מחשבה כמו "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך" — שניהם מבקשים שהתורה תבוא בשמחה. זו תפילה כי מבקשים "ונשמח ונעלו".

2. **"ואהבתך אל תסיר ממנו" — משמעות מיוחדת בלילה:** בלילה הולכים לישון, לא לומדים כל כך תורה, אבל בכל זאת מבקשים שאהבת השם שהוא נותן לנו את התורה לא תסתלק לעולם — אפילו בלילה, אפילו באופן כללי ("עולם הזה דומה ללילה"). זה ההבדל בין שחרית ("הבוחר בעמו ישראל באהבה") לערבית ("אוהב עמו ישראל לעד") — בלילה מדגישים את הנצחיות, שזה נמשך לעד אפילו בחושך.

3. **"יומם ולילה" — המשך מהברכה הראשונה:** זה המשך ממה שדיברנו בברכה הראשונה על יום ולילה — בלילה לא לומדים כל כך תורה, אבל "ובהם נהגה יומם ולילה", אפשר עדיין ללמוד קצת בלילה גם כן.

4. **"כי היא חיינו" — לשון נקבה:** "היא" היא לשון נקבה — זה מתייחס לתורה. אבל אפשר גם לחשוב שזה מתייחס לאהבת השם.

ג. ברכה שלאחרי קריאת שמע של ערבית — "אמת ואמונה" / גאל ישראל

נוסח הרמב"ם: "אמת ואמונה כל זאת..." — שה' הוא אלוקינו ואנחנו עמו. אחר כך עוברים ישר ליציאת מצרים, קריעת ים סוף, "מי כמוך באלים ה'", "ה' ימלוך לעולם ועד", "גאלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל, ברוך אתה ה' גאל ישראל."

פשט: דומה ל"אמת ויציב" של שחרית, רק קצר יותר. החלק הראשון ("אמת ואמונה") קצר, ועוברים מהר ליציאת מצרים.

חידושים:

1. **"פדנו" — גאולה כללית, לא רק ממצרים:** מודים על הכלל — ה' פודה אותנו מכל הצרות, הוא נותן לנו לחיות, הוא מנהיג אותנו על אויבנו. גם בבוקר היה "מוציא אסורים, פודה עניים" — יציאת מצרים נלמדת גם כמידה כללית שה' מרחם על יהודים, על אנשים עניים.

2. **עבר, הווה, ועתיד:** ה' הוציא אותנו ממצרים (עבר), הוא סומך נופלים וחי תמיד (הווה), ו"גאלנו" מדבר על גאולה הנמשכת לעד — אולי כמו "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד". מצרים היא אחת המקרים של מידה כללית — הוא גואל מכף עריצים, ומזה לומדים הלאה.

3. **"מי כמוך" — קבלת עול מלכות שמים בשירת הים:** איך היהודים קיבלו מלכות שמים בשירת הים? דרך "מי כמוך באלים ה'" — הסראו שהוא הגדול ביותר, ואמרו "ה' ימלוך לעולם ועד". זה כתוב כאן יותר ברור מאשר בשחרית: "מלכותו ברצון קבלו עליהם."

4. **שירת הים — שני חלקים:** שירת הים מחולקת לשני חלקים, כל חלק נגמר בקבלת עול מלכות שמים או שבח. החלק הראשון נגמר ב"מי כמוך" (אחרי מרכבות פרעה וחילו), והשני ב"ה' ימלוך לעולם ועד" (אחרי "תביאמו ותטעמו" — שמדבר על העתיד, עד "מכון למקדש"). אז שירת הים עצמה מראה שזה לא רק על אז, זה גם על העתיד.

5. **"גאלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל" — קשר ל"המערב ערבים":** אותו פסוק "ה' צבאות שמו קדוש ישראל" משמש בשני המקומות — בברכה הראשונה (המערב ערבים) ובאחרונה (גאל ישראל). הקשר: בהמערב ערבים "ה' צבאות" פירושו מי שמנהל את צבא השמים (שמש, כוכבים). בגאל ישראל "ה' צבאות" פירושו מי שהנהיג את צבא ישראל דרך הים, הטביע את צבא מצרים — הוא היה המצביא, הגיבור איש מלחמה. זה קשר

4. **הבדלים קטנים בין נוסחאות:** הרמב"ם אומר "המלך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך עלינו", הנוסח שלנו אומר "המלך בכבודו ימלוך עלינו" – הבדלים קטנים אבל בדרך כלל אותה רעיון.
5. **"ברוך" כמרכז הפיוט:** "ברוך" הוא מרכז הקטע – "ברוך שומר עמו ישראל לעד" נכנס יפה מאוד, וזה נגמר ב"ברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה" – הרבה "ברוך"ים, כמו מרובה ברכות.
6. **פסוקים משלמה המלך:** הנוסח מכיל "ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל" – זה ממלכים א' פרק ח' (תפילה שלמה בחנוכת בית המקדש).

הערה כללית על דרך הרמב"ם

חידושי: רואים איך הרמב"ם מתחשב במנהגים שונים – הוא מביא שני נוסחאות, "נוסח אחר", ומעיר מה קהילות שונות נוהגות. זה מעניין כי הוא לא פוסק רק דרך אחת, אלא הוא נותן לגיטימציה למנהגים שונים.

הערה כללית על שמונה עשרה

לשון הרמב"ם: הרמב"ם קורא לשמונה עשרה בשם "תפילה" (סתם "התפילה").

פשוט: כשהרמב"ם כותב "תפילה" הכוונה לשמונה עשרה, שהיא עיקר התפילה.

חידושים:

- "שמונה עשרה" – שמונה עשרה או תשע עשרה?** אנחנו (בשימוש השפה הכללי) קוראים לזה "שמונה עשרה" – שמונה עשרה, אבל באמת יש **תשע עשרה ברכות** כי ברכת המינים נוספה מאוחר יותר, בימי רבן גמליאל ביבנה (גמרא ברכות כ"ח ע"ב – שמואל הקטן תיקן ברכת המינים). השם "שמונה עשרה" נשאר מהמספר המקורי של שמונה עשרה ברכות, אפילו אחרי שהוסיפו עוד אחת.

4. **הרמב"ם ואמן על הברכה:** הרמב"ם אמר במקום אחר שעל הברכה (של השכיבנו/שומר עמו ישראל לעד) לא יאמרו אמן, כי היא סמוכה לתפילה (הפסק בין גאולה לתפילה). אבל אמן על ברכת עצמו אומרים רק אחרי סט ברכות – כמו סיום ברכות קריאת שמע.

1. שני נוסחאות הרמב"ם של ברכת השכיבנו

הרמב"ם מביא שני נוסחאות:

נוסח ראשון: מהתחלה עד "כי אל שובר אויבינו ושומר רחמינו אתה הוא, ברוך אתה ה' שומר את עמו ישראל לעד" – תפילה "מוכלת" המבקשת על שמירה ללילה.

נוסח אחר: "מתחילת הברכה עד 'שומר את עמו ישראל לעד' הכל שוה, אלא שמוסיפין ואומרים 'ויהי כל העם עונים ואומרים'" – ואחר כך באים פסוקים. הרמב"ם נסמך על הירושלמי בתענית שאומר שצריך להוסיף הוספת פסוקים באמצע הברכה.

חידושים:

- תוכן הפסוקים:** "ויהי כל העם עונים ואומרים" – זה ממעשה אליהו עם המלאכים (בהר הכרמל), כשכולם הודו "ה' הוא האלקים". אחר כך באים פסוקי גאולה: "כי לא יטוש ה' את עמו" (שמואל), "ועלו מושיעים בהר ציון" (עובדיה), "והיה ה' למלך על כל הארץ" (זכריה).

- "בידך אפקיד רוחי" – הפקדת הנשמה בשעת שינה:** נוסח הרמב"ם מכיל "בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת" – תפילה ספציפית על מה שהולכים עכשיו לישון, מפקידים את הרוח אצל ה'. בזוהר הקדוש כתוב פשוט איך מפקידים את הרוח בעץ החיים.

- קבלת עול מלכות שמים בנוסח הארוך יותר:** הנוסח השני הוא הרבה יותר קבלת עול מלכות שמים – "מלך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד". מבקשים על מלכות השם, על גאולה – "כי אם לציון מלך אלקיך". ה' כבר מלך, אבל הוא הולך שוב "ימלוך" – הוא הולך לגלות את מלכותו.

תמלול מלא

שיעור רמב"ם – הלכות נוסח התפילה: ברכות קריאת שמע בשחרית

הקדמה: מגבית פאר בית המדרש עין למחשבה

אנחנו לומדים הלאה רמב"ם, ספר אהבה, בסוף, הלכות נוסח התפילה, סדר התפילה.

הימים מסתיימים המגבית למפעל הגדול של הרחבת התורה של ידידי הגאון ר' יצחק, כלומר בית המדרש עין למחשבה, חברות מתכנסות בכל הערים להתעמק ביסודות היהדות ובסודות, לטייל בפרדס התורה בעונג רוחני גדול. וחלק מעין למחשבה הוא שיעור הרמב"ם שלנו, ואני מבקש מכל אחד שעדיין לא תמך, אלו ששומעים דרך הקו, יש מספר מיוחד שאפשר להתקשר גם עם התרומות, המספר הוא 732-217-4634, שאפשר להתקשר לחזק את מפעל התורה, שיוכלו להמשיך ולהרחיב את גבולי הקדושה.

כללים של ברכות קריאת שמע

אנחנו נמצאים באמצע הפסוקים, נוסח התפילה, כבר למדנו עד אחרי ישתבח, עכשיו אנחנו הולכים לברכות קריאת שמע.

טוב, אומר הרמב"ם, כבר אמרנו בשיעור הקודם שאנחנו לא ממש מסבירים את פירוש המילות, אבל אומרים על כל חלק פחות או יותר מה זה.

מבנה הברכות

אומר הרמב"ם, **ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר**, אחרי ישתבח באות ברכות קריאת שמע, הברכה הראשונה בשחר **זהו נוסחה**, זה הנוסח.

בעיקרון, מודים לקב"ה על הבוקר החדש, על היום החדש, ועל מה שהיום החדש מביא עמו עדות על הקב"ה. כבר אמרנו קודם, אבל כאן זה עומד חזק יותר. אני מתכוון הדגש, עד עכשיו לא היה הדגש כל כך חזק על זה שנעשה בוקר, שנעשה אור.

שני דברים. קודם כל, בואו נזכיר את הכללים, כן? הרמב"ם כבר אמר מהי קריאת שמע:

בבוקר באות שתי ברכות לפני קריאת שמע ואחת אחריה.

בלילה באות שתי ברכות לפני ושתי ברכות אחריה.

תוכן הברכות

הברכה הראשונה לפני היא תמיד ברכה על האירועים הקודמים – בוקר, בלילה, הסדר, ובלילה.

הברכה השנייה לפני היא תמיד כמו סוג של ברכת התורה, ברכה על אהבת ה' שנתן את התורה.

הברכה אחריה, הברכה הראשונה היא בשני המקרים כמו חזרה על האמת, הענינים של אהבת ה' שדיברנו בקריאת שמע עצמה, וגם מזכירים את יציאת מצרים שם תמיד.

הברכה הרביעית בלילה היא כמו ברכה על הלילה, תפילה בעצם שיהיה לילה מוצלח.

שאלה: למה בבוקר אין ברכה רביעית?

מעניין שבבוקר אין ברכה כזו. אני לא יודע למה. תפילה כזו היא דרך לילה. כן, למה בבוקר אין ברכה שהקב"ה יעזור לך היום, אני לא יודע.

שלנו, "אדון עוזנו", האדון על הכוח שלנו.

בואו נגיד בבירור, למה נכנס "רחם עלינו"? אין לי מושג. זו תפילה קטנה כזו. זו בקשה כזו באמצע. אבל אומרים ארבע פעמים את אותו הדבר: **אדון עוזנו, צור משגבנו, מגן ישענו, משגב בעדנו**. כל ארבעת הדברים האלה מתכוונים לאותו דבר.

בקיצור, הקב"ה הוא האדון של כל מיני עצות וישועות וסגולות, הוא אדון הכל, מתגאה על גאים.

מהמאורות למלאכים – כתר יתנו לך

כן, בואו אני אעבור קצת יותר מהר, כי אנחנו לא נהיה לנו זמן. עכשיו בא פיוט קטן כזה כתר יתנו לך. אלף בית, מדובר על השמש, ואולי גם על המלאכים, נראה בעוד רגע.

המאורות משבחים את הקב"ה

על כל פנים, מדובר על השמש, מדובר שהקב"ה בחכמתו הגדולה עשה את השמש ואת כל המאורות, כולם כבוד והם משבחים את הקב"ה.

הרמב"ם סבר שזה מתכוון ממש, כי למאורות יש שכל והם משבחים את הקב"ה, או שזה מתכוון שמזה שרואים את הסדר היפה של השמש והלבנה, זה משבח את הקב"ה.

וכך הוא מוציא שהתברך, הקב"ה מתברך משמים, מארץ, מכל הדברים שהוא עשה, הם מהללים את הקב"ה. כן? נכון?

דיון: מה זה "פינות"?

כן. פינות? מה זה פינות? אין לי מושג.

אהא, אוקיי. יש תרגומים שזה מתכוון ראשי צבאות, אבל הרמב"ם כותב שזה בלשון פינות שזה פלא, אבל לפי הרמב"ם מתאים מאוד שעוברים מהמאורות למלאכים, שהם כולם גרמי השמים, כולם בעלי נפש, אבל סוגים שונים של רמות. מאוד טוב.

התברך – השירה של המלאכים

כאן מדברים על המלאכים, השירה שהמלאכים עושים. מאוד טוב.

שיטת הרמב"ם: יחיד לא אומר קדושה

וכאן הוא מביא שהרמב"ם בהלכות תפילה פרק ז' אמר שיחיד לא אומר קדושה. אני לא יודע בדיוק מתי הוא מתחיל לדלג, הרמב"ם אומר מדלג קדושה עם ברכה שלפניה. לכאורה מהתברך מתחיל בעיקרון הנושא של קדושה, הרמב"ם סובר שיחיד לא אומר את זה, רק שליח ציבור, רק הרבן, רק מצטרפים בציבור. אנחנו לא נוהגים כך, אבל כך היא שיטת הרמב"ם.

התברך שם אלקינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת

מאוד טוב. **התברך שם אלקינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת**, שם הקב"ה יהיה מבורך בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

זה מעניין, כי בשמים ממעל זה קורה דרך המאורות והמלאכים, ועל הארץ מתחת זה קורה דרכנו, דרכנו יהודים שמתפללים כאן. זה כל הענין כאן, מדברים איך זה נראה למעלה בשמים, ואחר כך אנחנו עושים את אותו הדבר כאן למטה עם השירה שלנו.

דיון: מה זה "סלה"?

כן, את החלק הזה חשבתי עכשיו שסלה הוא כמו סוף הברכה על המאורות בחלק הזה, ומהתברך מתחיל על המלאכים. אתה רק רצית לומר שסלה הוא לשון סוף פסוק, כן?

אני אומר סלה ב, ב, בפסוק בתנ"ך התרגום הוא משהו הערה, כך אומר אבן עזרא וכל מפרשי הפשט, שזה משהו סימן למשוררים שיעשו משהו טרה-לה-לה-לה, אני לא יודע מילה אחת, אף אחד לא יודע מה. אבל בתפילה זה תמיד מתכוון לנצח, כמו שחז"ל תרגמו, סלה מתכוון לנצח, ממילא כשאתה אומר סלה זה מתכוון שצריך להלל את הקב"ה לעולם.

יכול להיות שמשמשים בזה בסוף, כי כך רואים בפסוקים זה בא תמיד יותר בסוף. יכול להיות שהניגון צריך גם לסמל משהו שהוא נצח, כמו שהניגון

אני מתכוון כי בבוקר אומרים את זה כל הזמן, כן, מודים כל פעם שיש בשורה טובה ובשורה רעה, וכן הלאה. כאן הולכים לישון, שיהיה לילה שקט, לא יתפללו באמצע השינה, באמצע החלום. זה כמו קריאת שמע עם מצב.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר – יוצר אור

הקשר בין יוצר אור לבוקר

כן, אבל כאן מעניין מאוד הדבר הזה של ברכת יוצר אור. כי כשמגיע הבוקר זה מאוד יפה, אדם אומר יוצר אור, נעשה בוקר. ועם קריאת שמע זה מתאים מאוד חזק, שקריאת שמע היא גם משהו שהוא תגובה, כמו שהרבנים אמרו, כשמגיע הבוקר.

אחר כך החכמים הוסיפו שקריאת שמע תבוא עם ברכות קריאת שמע, אז זה גם מאוד יפה, כי גם זה בוקר לפני שאומרים קריאת שמע.

ההתפתחות ההיסטורית של התפילה

אבל אם אומרים קריאת שמע כשמגיע הבוקר, ואחר כך הולכים לבית המדרש ואומרים את הנוסח הארוך, יוצא שכבר מחזיקים חצי שעה בתפילה, ישר כוח לבוא על השמש. השמש כבר יצאה לפני שעה. זה קצת מעניין, אבל אפשר לראות איך זה התפתח. במקור זה הגיוני מאוד.

כן, אוקיי, אני לא מדבר עלינו החסידים. אפילו היקה, ואפילו מי שהוא עוקב אחרי הרמב"ם והוא אומר קריאת שמע בנץ החמה, עד שהוא מגיע לכאן זה בדרך כלל, אלא אם כן הוא ממחר והוא רוצה ממש להתפלל ותיקון, אבל הוא שם חצי שעה. זה קצת מעניין, אבל מבינים שבעצם זה שייך לקריאת שמע ששייכת לבוקר. אפילו אם ההיסטוריה עשתה שהתפילה התפתחה, נעשתה תפילה ארוכה יותר. וכן, כאן מדברים שבת בבוקר אפשר כבר לומר את זה אצלנו, 11 בערך, 11:30, אז... כן.

נוסח הברכה: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם

אז, **ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם**, מודים על האור.

דיון: ברכת המפיל והמעריב ערבים

ואני חושב שברכת המפיל היא כמו הברכה לפני כן. בברכת המפיל מדברים על שמתחשך. אבל כאן לא צריך לומר, אתה יכול לומר את הברכה "המעריב ערבים".

אה, המעריב ערבים, כן, כן, כן. המפיל היא כמו "המפיל חבלי שינה על עיני", זה האנשים, כאן מדברים על השמש.

יוצר אור ובורא חושך

אז, מודים לקב"ה שברא אור ובורא חושך. זה לשון הפסוק, **יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא את הרע**. אבל בפסוק הם אמרו **עושה שלום ובורא את הכל**. זה רע מתכוון אפילו רע, הקב"ה ברא הכל. אבל לא רוצים להזכיר רע, אז "בורא את הכל".

המאיר לארץ והמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית

ומודים לקב"ה, הקב"ה **שמאיר לארץ, מאיר את העולם, ואת האנשים שגרים על העולם, והמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית**.

כן, התרגום העברי מתכוון כמו שהקב"ה עשה בשבוע הראשון שתצא השמש, עשה את המאורות, הוא עושה כל יום שיצאו המאורות. זה התרגום. כן, העולם מתחדש כל יום, כן.

מה רבו מעשיך ה'

מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייך. כמו הפסוק של "מה רבו מעשיך ה'". הכל בתהלים, כן.

מלאה הארץ קנייך מתכוון שהקב"ה הוא הבורא, הוא קונה דברים דרך בריאה, והכל מלא בדברים שהקב"ה עשה. שם הקב"ה **מרומם, משובח ומפואר מימות עולם**. מדברים גם על נצחיות.

אלקי עולם מלכנו – בקשה באמצע

וכאן נכנסת תפילה כזו, **אלקי עולם מלכנו**, אה, אלקי עולם, כאן אומרים "מלכנו". **ברחמיך הרבים רחם עלינו, אדון עוזנו**, האדון שלנו, הכוח

רשות זה לזה להקדיש ליוצרים. יכול להיות שכאן באהבה הולך אהבה ביניהם, או אהבה מתכוון לכאורה אהבה לקב"ה. אבל מזה שאומרים מיד אחר כך "ונותנים רשות זה לזה", יכול להיות שזה מצב של אהבה. מעניין שאצל משרתי עליון יש ענין של אהבה זה לזה, כך זה נראה כאן.

אני זוכר בספר התורה, אני כבר לא זוכר אלף או בית, אני זוכר שהמלאכים מקבלים זה מזה את השפע, את הצמצומים, זה ממש יסודות. אצלו יש את הלשון "זה לזה". כן. כלומר, הוא נותן שכל, מאיפה הוא מקבל שכל? מהרבי שלו כביכול, מהמלאך הגבוה יותר, וכו'.

השירה של המלאכים

להקדיש ליוצרים בנחת רוח, בשפה ברורה... אוקיי, בואו נסיים את החלק הזה. בנחת רוח, הם נותנים רשות אחד לשני, הם אומרים יפה, הם אומרים בשפה ברורה ובנעימה, הם אומרים יפה. טהרה, קול מלאכי, **כולם כאחד עונים ביראה ואומרים**, הם אומרים את הפסוק של **קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו**. זו השירה שהמלאכים אומרים. אוטומטית אנחנו אומרים את זה כשאנחנו אומרים מה שהמלאכים אומרים, אנחנו תופסים טרמפ איתם. הקב"ה קדוש, מופשט, אבל גם מלא כל הארץ כבודו. מה נלמד בתנאי עם כל הספרים האחרים שמדברים על מלא כל הארץ כבודו, או צריך להיזכר הרמב"ם בהרבה מקומות.

אופנים וחיות הקודש

ואופנים וחיות הקודש, אלו המשרתים שכבר פירטנו, המשרתים שכבר פירטנו, הוא אומר לנו עוד שמות עליהם, המשרתים אומרים קדוש, והאופנים וחיות הקודש, שהם סוג אחר של משרתים, **יחד מתנשאים לעומתם**, הם מתאחדים ביחד בקול, והם עונים **משבחים ואומרים עם הפסוק ברוך כבוד ה' ממקומו**.

כן, התרגום העברי הוא שזה בא משני נביאים אחרים, נכון? איך קוראים לו, ישעיהו הנביא ראה משרתים או שרפים עומדים ממעל לו, והם אומרים קדוש, וקרא זה אל זה ואמר קדוש. את זה עכשיו הסברנו עם הנוטלין רשות זה לזה, היה פירוש כזה על הפסוק וקרא זה אל זה. והחלק השני הוא מיחזקאל, לא במרכבה, אלא מאוחר יותר בסוף כתוב שואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו. אלו החיות והאופנים שיחזקאל ראה.

והרמב"ם בהלכות בספר המדע אמר שהאופנים וחיות הקודש הם השניים הראשונים, כן, הם המדרגות הגבוהות יותר של משרתים. אז כאן לכאורה היה הרמב"ם מסתכל שכולם אומרים קדוש, והמדרגה הגבוהה יותר היא אלו שאומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. אנחנו יודעים מה זה על שני הפסוקים, איזה פסוק יותר עם המשרתים, איזה פסוק יותר עם האופנים, ומה הענין, מה ברוך כבוד ה' ממקומו הוא כמו חלק השלמה או תשובה לקדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו, ברוך כבוד ה' ממקומו הוא פשט שאלה, אבל נלמד מאוחר יותר נדבר.

זה מה שאמרת, זה בא משני כמו מרכבות שישעיהו ראה ויחזקאל ראה, והקשר נלמד בשבועות המרכבה, כי בשבועות קוראים את המרכבה. יחזקאל, צריך לקרוא אחרים בגלל הספקות? מי שרוצה יכול לבוא הלאה. אוקיי.

הסוד של איך אנשים אומרים קדושה

המשך - ברכת יוצר אור

המשך הברכה - מלאכים וחזרה למאורות

הלאה, **לאל ברוך נעימות יתנו**. מפרטים כך, סוף הברכה, כאן מגיעים כבר לסיום הברכה, שמתחילה ב"יוצר אור ובורא חושך". כלומר לכאורה, החלק האחרון הוא איזושהי דרך לגשר חזרה מהמלאכים חזרה למאורות. את המאורות התחלנו קודם, והכנסנו את המלאכים. אז איכשהו אומרים שהם אומרים לפני הקב"ה נעימות וכן הלאה, "כי הוא" כי הוא זה שעושה את מעשה בראשית. כך אני חושב, אבל זה לא מסתדר כל כך טוב.

מבינים מה אני אומר? רוצים לחזור למאורות, צריכים לסיים עם המאורות, לא עם המלאכים. או אולי כאן מדברים כבר על בני האדם, "לאל ברוך

ממשיך, משהו מין צליל שלא נגמר. יש צליל שמוציא את הענין של סלה, של נצח.

ברוך לנצח צורנו מלכנו - בורא קדושים ויוצר משרתים

עכשיו, הלאה, **ברוך לנצח צורנו מלכנו גואלנו בורא קדושים**. הוא ברא נשמות של קדושים, צדיקים או מלאכים?

קדושים מתכוון כאן המלאכים, כן. מלאכים, אה. אולי גם, דרך אגב, אולי גם השמש. השמש היא מאוד קדושה, היא עושה תמיד רצון ה', לא כמונו שיום כן ויום לא. השמש היא תמיד...

בעצם יש ענין שהמלאכים הם בכלל לא קדושים, יש מעלה ומטה, לא נכנס לסתירה. אבל אנחנו לא קדושים. הדברים בטלים... לא צריך חומר, אבל איך... כן.

ישתבחה שמך לעד מלכנו יוצר משרתיו. אה, יוצר משרתיו זה אותו דבר כמו בורא קדושים. פעמיים אותו דבר. הקב"ה, **אשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם**.

דיון: גרמי השמים ומשרתיו

המשרתיו הם גרמי השמים. הרמב"ם אומר את המילה גרמי השמים. משרתיו כאן מתכוון, גרמי מתרגם גופים, אבל משרתיו כאן מתכוון המלאכים, לא ה...
נכון, אתה כבר אצל קדושים עכשיו. אה, כאן המלאכים, **עומדים ברום עולם**. ברום עולם מתכוון מקום גבוה, כן, כביכול בעולמות העליונים, **ומשמיעים בקול יחד**.

דיון: מה זה "דברי אלקים חיים"?

משמיעים בקול יחד, **ומשמיעים בקול יחד בדברי אלקים חיים ומלך עולם**.

נוסח הרמב"ם הגיוני יותר. זה מתכוון לומר שהם מוציאים את הדברים שמדברים על... הם מדברים על אלקים חיים? או אולי יש להם גם משהו כמו נוסח התפילה של דברי אלקים חיים? כביכול הם מודים לקב"ה עם דברי אלקים חיים.

הולכים להביא את לשון הפסוק "קדוש קדוש". זה הקדמה לקדושה, נכון? שהם משמיעים את קולם, "ודברי אלקים חיים", שזה קדוש, שזה אלקים חיים, כי זה כתוב בתורה, כן?

יכול להיות. הייתי אומר תרגום פשוט, זה לא הגיוני כל כך. הייתי אומר תרגום פשוט שהם מדברים על אלקים חיים. "ודברו אלקים חיים", כמו... אני מתכוון, אני לא יודע.

המלאכים אומרים קדושה

הרמב"ם אומר את המילה גרמי השמים. משרתי, כאן מתכוון גרמי מתרגם גופים, אבל משרתי, כאן מתכוון המלאכים, לא כך?

הוא כבר אצל קדושה עכשיו, כך הוא אומר. אה, כאן המלאכים עומדים ברום עולם. ברום עולם מתכוון מקום גבוה, כן, כביכול בעולמות העליונים, **ומשמיעים את קולם יחד בדברי אלקים חיים ומלך עולם**.

נוסח הרמב"ם הגיוני יותר. זה מתכוון לומר שהם מוציאים את הדברים שמדברים על אלקים חיים. הם מדברים על אלקים חיים. אולי יש להם גם משהו כמו נוסח התפילה של דברי אלקים חיים? כביכול הם מודים לקב"ה עם דברי אלקים חיים. הולכים להביא את לשון הפסוק "קדוש קדוש". זה הכל הקדמה לקדושה, נכון? הם משמיעים את קולם בדברי אלקים חיים, שזה קדוש, שזה אלקים חיים כי זה כתוב בתורה, כן? יכול להיות. הייתי אומר תרגום פשוט, זה כבר קצת הגיוני. הייתי אומר תרגום פשוט שהם מדברים על אלקים חיים, בדברו אלקים חיים, כמו.

"כולם אהובים... ונותנים רשות זה לזה"

נו. ועכשיו אומרים בשבח המלאכים: **כולם אהובים, כולם ברורים, כולם גיבורים, עושים באימה רצון קונם באהבה, וכולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה**. יש פשט שהיה שותפות בין המלאכים. ונותנים

שנוכה למאיר עינינו במצוותיך וכן הלאה, שנוכה באמת ללימוד תורה וקיומה.

נוסח הרמב"ם — "מלוך עלינו"

ומבקשים על מלכות שמים. כאן הנוסח של הרמב"ם ייחודי, לא כולם יודעים אותו, **מלוך עלינו מהרה אתה לבדך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו.** הקב"ה קרא שמו על היהודים, זה דרך קריאת שמע. **באושר ועושר והוד והדר וכבוד ועוז וגבורה וגילה ורינה מהרה והבא תרים קרנינו ותושיענו למען שמך.** אפילו הלשון לא שונה ממה שהתרגלנו, ה"כבוד ועוז וגבורה וגילה ורינה" נמצא בנוסח שלנו בהתחלה, כן.

ברוב טובך לא נבוש, בשמך חסינו לא נכלם, לא נכשל לעד ולעולמי עד, כי בנו מלכנו אתה, נגילה ונשמח בישועתך. רחמיך ה' אלוקינו וחסדיך, הקב"ה הרחמן לא יעזוב אותנו לעולם, ויביא לנו ברכה ושלוש מארבע כנפות הארץ, ומבקשים על הגאולה, אבל שזה יעלה בקומה זקופה, כלומר עם ראש מורם, בגאווה, לארצנו.

"כי בנו בחרת מכל עם ולשון" — סיום

כי בנו בחרת מכל עם ולשון. כאן מקשרים, הקב"ה אוהב אותנו, ממילא נתן לנו את התורה, וממילא יתן לנו את ארץ ישראל. נראה שכיון שאנחנו נבחרים מכל העמים, יש לנו תורה ומגיע לנו ארץ ישראל. **וקרבתנו לשמך הגדול.** כל הדברים האלה קשורים לקריאת שמע, כן, זה הכל. **וקרבתנו לשמך הגדול, שקירבו אותנו להודות לך, שנודה, כלומר שנתפלל את התפילה שאומרים כאן, אהבה ושמך, כלומר שנאמר קריאת שמע, ואהבת, שמדברים על אהבת שמך.**

ברוך אתה ה', הבורח בעמו ישראל באהבה. בואו נעבור קצת יותר לפשט. כמו כל ברכה, אומרים בהתחלה דבר אחד פעמיים, וזה לא פותח בברוך כי זה סמוך לחברתה, למדנו. אבל זה גם פותח בדבר אחד, "אהבת ה' עלינו", ומסיימים "כי בנו בחרת", זו אהבת ה'. כמו שאומרים "ואהבת" ו"אתה בחרתנו", זה אותו דבר. ומסיימים שהקב"ה בחר בנו "באהבה", זו הברכה. בינתיים נכנס שמתפללים שהאהבה היא מתן תורה, והאהבה היא גם נקרא שמך עלינו, שגיעו הגאולות, הכל פרטים שנכנסים, אבל זה חשוב לי מאוד.

ברכות קריאת שמע — ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע בשחרית (אמת ויציב)

אבל זה גם קשור לדבר אחד, אהבת השם עלינו, ומסיימים "כי בנו בחרת". זו אהבת השם. כמו שאומר "אהבת אותנו ואתה בחרתנו", זה אותו דבר. ומסיימים שהקב"ה בחר בנו באהבה, זו הברכה.

ובינתיים נכנס שמתפללים שהאהבה, מתן תורה, תצליח באמת התורה, והאהבה היא גם "נקרא שמך עלינו", שיצליחו הגאולות. כל זה הפרטים שנכנסים.

אבל חשוב לי מאוד שאומרים את נוסח הסיפור ותופסים כל מילה בדיוק, אין בזה טעם. אדם שיש לו דרשה, סתם ככה, כמו קבלת התורה נמצאת שם, הקב"ה נתן את התורה באהבה, כי הקב"ה אוהב יהודים. זה מאוד קשור, כי מיד אחר כך נאמר "ואהבת את ה' אלקיך", אנחנו נאהב בחזרה. הקב"ה מבקש מאיתנו שנהב בחזרה.

וגם בסוף "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלקיכם", שתהיה האהבה משני הצדדים. הלאה, הברכה כבר.

נוסח הברכה — אמת ויציב

וכאן באה קריאת שמע, ועכשיו הרמב"ם יאמר את הברכות שאחרי קריאת שמע.

ברכה אחרונה שלאחרי קריאת שמע בשחר, זה נכון, גם לא פשוט שאומרים ברוך כי זו ברכה הסמוכה לחברתה ומבואר. אהם, כך אמר הרמב"ם, וזה גם נחשב בדיוק לפעמים, אבל כן.

עכשיו אומרים שכל הדברים שאמרו בקריאת שמע, שדיברו שם על יחוד השם ואהבתו, הוא אמת, מאשרים זאת.

נעימות יתנו", אנחנו נאמר נעימות, אנחנו נאמר קריאת שמע וכן הלאה, "למלך אל חי וקיים".

אבל אנחנו רואים משהו כמו "קדוש קדוש" ו"ברוך כבוד ה' ממקומו" הם פסוקים שאנחנו רוצים לומר, אבל אנחנו לא אומרים אותם בשמנו. אנחנו מכניסים שזה מה שהמלאכים אומרים, וכשאוטומטית, שליח הציבור אומר זאת, וכולם צועקים "קדוש", צועק הקהל, כלומר למעשה אנחנו אומרים זאת. אנחנו מיוחסים למלאכים, אין לנו איוושהי חוצפה לומר. צריך כאן לדעת את הסוד, אבל כאן טמון איזושהי סוד.

נפקא מינה למעשה — יחיד בקדושה

וכאן חוזרים, אנחנו בני האדם, "לא לאל ברוך", לבורא שאנחנו מכירים אותו, ואנחנו אומרים נעימות, זמירות, שבחות, "קהל ועדה פועל גבורות". הייתי אומר שהנפקא מינה של החקירה, כי אם משהו נהוג לפי שיטת הרמב"ם שיחיד לא אומר קדושה, אז המפרשים בשולחן ערוך מבינים שזה מתכוון פשוט לפסוקים, לא אומרים "קדוש קדוש". אבל בוודאי ההקדמה שבאה לפני זה גם לא הגיוני לומר.

צריך לדעת האם מתחילים חזרה מ"לא לאל ברוך" או מ"קהל ועדה". זו נפקא מינה למעשה של המחלוקת שלנו.

סיום ברכת יוצר — "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"

אוקיי, ב"קהל ועדה", הנוסח שלנו קצת שונה, הנוסח שלנו לומד הרמ"א: **פועל גבורות, עושה חזשות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.** האם לא אמרנו כבר פעם אחת, **כאומר לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו?** זו ראייה על כך שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, "כי לעולם חסדו", זה נמשך לעולם. **התקנת מאורות לשמח עולמו, ברוך אתה ה' יוצר המאורות.** זה כעין סיום. כלומר "כי", כל פעם ב"כי" של סוף ברכה, כאן חוזרים לסיום, והוא חוזר על מעין הפתיחה. הוא התחיל עם המחדש בטובו, והוא מביא על זה פסוק "לעושה אורים גדולים".

דיון: "לשמח עולמו" ו"ברחמים"

יש עוד חלק, "לשמח עולמו", הוא שמח מזה שרואים את המאורות. כן, יש כאן "עצתו נתונה לדודו מלאה ברחמים". אומרים כן ברחמים, אבל... אולי ברחמים ושמחה זה אותו דבר? הרמב"ם אומר ברחמים. משהו ברחמים הוא התכוון. אה, "ברחמיך הרבים רחם עלינו"? אולי רחם עלינו מתכוון לתת לנו את המאורות, שיהיה מואר עבורנו. אבל מה נכנס כאן תודה רבה עם המאורות? משהו לא מסתדר לי כאן. כן, אני יודע. משהו את החלק הזה צריך להבין טוב יותר, מה שנכנס.

אני חושב שהמאורות זה משהו... יכול להיות שזה כמו אסטרונומיה, הרמב"ם לא מסכים לאסטרונומיה, אבל מהראייה הזו באה איזושהי שפע של כל מיני דברים טובים.

כן, על כל פנים, אז זו הברכה הראשונה של ברכות קריאת שמע. זה מעניין, כי זה לא ממש מקושר לקריאת שמע, אבל נראה שקריאת שמע היא הדבר הראשון שיהודי עושה, עושים כן "בשכבך ובקומך", וממילא אומרים תודה לבורא על הנשמה, תודה לבורא על המאורות. וזה כבר יותר מחובר, כאן מדברים על בחירת עם ישראל, קבלת התורה, ששמע ישראל הוא עיקר דברי תורה, שעל זה אמרו גם את ברכת התורה הקודמת.

ברכת אהבה — ברכה שנייה של ברכות קריאת שמע

מהות הברכה

מפרטים, מדברים על האהבה והחמלה שהקב"ה היה לו, ונתן את התורה, ומבקשים "על אבותינו שבטחו בך", וזכות האבות שבטחו בקב"ה, ושקיבלו את התורה, הם כן קיבלו את התורה, או יש את האבות שקיבלו את התורה, מבקשים מהקב"ה, אבינו אב הרחמן, שימשיך לרחם עלינו, שנוכה לכל המדרגות של תורה, לשמור ולעשות, כל המצוות שיש בתורה, וגם לקיים את התורה, שזה כן לא רק תלמוד תורה, אלא תורה וקיומה. ומבקשים

אז אומרים שהקב"ה הוא אמת נצחית, ואנחנו מאמינים בו לנצח, כמו שאתה אומר.

חלק שלישי: הקב"ה עם כלל ישראל

הדבר השלישי מדברים יותר על הקב"ה עם היהודים, הקב"ה הוא אלוקי ישראל. אומרים, וזה גם אמת נצחית, שהבורא הגדול שהוא נצח שאמרנו עכשיו, הוא גואל אבותינו, והוא האלוקים שלנו, כי אין לנו עוד מלבדו, אין לנו אלוקים אחר, והוא עזרת אבותינו.

זה כי אמרנו באמת, הוא אומר עזרת, זה המשך עם האמת, הכותרות. הקב"ה הוא עזרת אבותינו, ואותו בורא שעזר לאבותינו הוא מושיע לבנים אחרים, הוא תמיד יעזור ליהודים.

וברום עולם מושבך, אני לא יודע למה הפסוק לא כל כך חזק הטעם, אבל על כל פנים, כן, ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ, והלאה אמת. זה כמו עוד דרך לומר בכל דור ודור, משמים עד הארץ, מנצח לנצח.

חלק רביעי: הצהרות אמונה

וכאן יותר האמת היא יותר הצהרות של אמונה, כמו שאדם אומר אני מאמין. כך בכוזרי הוא אומר זאת כך, הכוזרי מלמד פנימה פשטים שלמים בברכות כאן. אמת אשרי איש וכו', כאן לוקחים כמו אמונה בשכר ועונש וכן הלאה, קבלת עול מצוות. אמת אתה הוא אדון לעמך.

אני חושב עכשיו שלכאורה הפשט הפשוט הוא, אני אכניס להקשר, אמרת כן שמע ישראל, אמרת את המצוות, עכשיו אומרים אשרי איש ששמע שמע ישראל, המצוות שלך שזה עתה למדנו. כן, מאוד טוב.

אמת אתה הוא אדון לעמך, מלך גבור ורב לריב ריבם, אוקיי, מאוד דומה ל"עזרת אבותינו". כן. ושוב הולכים שוב עם נצחיות, "אל תיראי ואל תחת", נצחיות, ויחוד השם. והשניים הם כמו קיצור של השניים הקודמים. אה, שם היה בדיוק. אה, והבא הוא עוד המשך על היחוד שהשם אלוקי ישראל, שהקב"ה הציל את היהודים.

יציאת מצרים וקריעת ים סוף

אמת ממצרים גאלתנו

"אמת ממצרים גאלתנו ה' אלוקינו ומבית עבדים פדיתנו, כל בכוריהם הרגת". כן, הדבר, מכת בכורות נקראת כאן דבר, כן. "ובכורך" – הרמב"ם לא אומר ישראל – "ובכורך גאלת", שאלה היהודים, הקב"ה בחר ביהודים. "וים סוף בקעת", הם טבעו המצרים, וכולם מתו, והיהודים עברו. למה נקראים היהודים "ידידים"? אה, מאוד טוב, כמו "ישר כדש ידידים מבטן", היהודים, הקב"ה אוהב אותם.

שירות ותשבחות

ועל זה צריך להודות לקב"ה. כלומר, מסיימים את ברכות קריאת שמע בהודיה על יציאת מצרים וים סוף. שרוצים להגיע לשני הפסוקים "מי כמוך" ו"ה' ימלוך לעולם ועד".

זה מעניין, ראינו קודם, יש מנהג, כתוב בחז"ל, הרמב"ם לא הביא זאת, שאומרים את השירה כל יום, "אומר שירת הים בכל יום", זה מדרש, שזה לקב"ה זמירות. אבל אתה רואה שגם כאן מביאים קצת מהשירה, שני פסוקים, שהם הפסוקים העיקריים של השירה, הכרות קבלת עול מלכות שמים שנמצאת בשירה, מביאים כל יום בברכות קריאת שמע בסוף, וזה כמו הקדמה לכך. מאוד מעניין.

מקבילה לתפילת דוד ושירת המלאכים

כלומר, כמו שאנחנו אומרים כל יום את התפילה של דוד, שזה אוסף של הפסוקים היפים ביותר של דוד, אחר כך אומרים אנחנו את השירה של המלאכים, וכאן רוצים אנחנו לפחות להזכיר פסוק שהיהודים אומרים בשירה, למי שלא אומרים את כל השירה. ויש לנו גם תפילת דוד של "ויברך דוד" מדברי הימים לדוד, כי הוא "בוחר בשירי זמרה", מביאים את החלקים מהשירה.

מפרטים לשונות שונות, אחת שתיים שלוש ארבע חמש... כמה לשונות של אמת? שלוש עשרה? בסידור שלנו כתוב שמונה, אני כבר יודע כמה כתוב ברמב"ם. הקהל לא יודע, כי שליח הציבור גם כאן משמיט במקום הלא נכון.

לפני "עזרת" זה לא עזרת שום עזירה. עזרת היא המשך של אמת אחת. אז, אמת, הדבר הראשון, כל מה שאמרנו. אמת, בואו נאמר...

מבנה של אמת ויציב – פיוט על המילה "אמת"

זה מעניין, קודם למשל "ברוך שאמר" היה הרבה פעמים "ברוך", המילה הראשונה הייתה "ברוך", והודו לקב"ה. זה פיוט כזה על המילה "אמת". לא מסיימים עם "ה' אלוקים אמת". בזה מסיימים קריאת שמע, ועכשיו עושים כמו פיוט על המילה אמת, שכל מה שלמדנו הוא אמת, אבל מוסיפים עוד דברים על שבח השם ודברים חשובים שהם אמת.

דיון: איך מתחבר "ה' אלוקים אמת"?

חשבת, אומרים כן בקריאת שמע לא כתובה כן המילה אמת, זה קצת מוזר, זה דבר שהקהל קצת מבולבל. אני תמיד מבין, כי יש פיוט שמתחיל אמת ויציב, או בלילה אמת ואמונה. נו?

מכיוון שיש פסוק אחר "וה' אלהיכם אמת", אז כן הפיוט בנוי על אותו פסוק, כי ה' אלהיכם בא אמת, זה מסביר שהכל אמת. ממילא רוצים לחבר כך, מתחילים "ה' אלהיכם אמת ויציב".

אבל אין שום... דיברתי עם מישוה, הוא אומר, כן, הברכה השנייה אחרי קריאת שמע מתחילה ב"ויציב". אין שום "ויציב", זה "אמת ויציב". וסומכים, פשט צריך לומר "ה' אלהיכם אמת ויציב", לא "ה' אלהיכם אמת, ויציב".

לא, הסיבה שזה קרה כך היא כי מחכים כן לרב עם "ה' אלהיכם", ומסדרי התפילה סידרו זאת כך, זה ממש... צריך לסמוך, אבל צריך לסמוך ל"אמת ויציב", לא ל"ה' אלהיכם אמת", הולך כן הנוסח ויציב.

מקבילה לברוך שאמר

מאוד מעניין שזה קצת פיוט דומה לברוך שאמר, באופן שהנושא כאן הוא אמת. וכמו שזה אמת העדות שלמדנו "ה' אלהיכם", ועל זה אמרו ש"ה' אלהיכם אמת", כמו "ה' אלהיכם אמת", ברכת ציצית מסיימת ב"אני ה' אלהיכם", ולכן הוסיפו "ה' אלהיכם" הוא אמת, זה נצח, זה אמת, זה מחויב המציאות.

ועכשיו מתחילים לפרט עוד דברים שהם גם אמת, דברים שאנחנו מפרטים כאמת, שאנחנו מאמינים או אמת שאנחנו מבקשים.

תוכן של אמת ויציב

חלק ראשון: לשונות של אמת

אז קודם מפרטים שונות אמת ויציב, זה נצח, זה טוב, זה נאמן, זה אהוב, וכן הלאה. הכל לשונות שיש להם קשר לאמת, על זה אומרים שזה אמת. זה ארבע עשרה או שש עשרה, אני לא יודע בדיוק כמה. אמת וטוב, ו...1

כן, אמת זה לא בדעה הצרה שאמת היא עטרת הספירות, אמת מתכוון שיש גם יותר מזה. כל אלה הם אולי עוד תנאים באמת.

חלק שני: נצחיות

והדבר הזה לעולם ועד, דעת אמת נצחית, ה' אלוקים, וכאן מדברים יותר, שהקב"ה, אלוקינו ואלוקי אבותינו, הקב"ה הוא כוחנו, מגן ישענו, והוא גם נצח.

הלאה מדברים הרבה על מלכות, לעולם ועד, והאמת היא גם הייתה נצחית ותהיה על דורותינו הבאים, על ראשונים ועל אחרונים. יש פוקוס חזק על הנצחיות, כמו שהיה לנו בברכות קריאת שמע, שהקב"ה נצח ונאנחנו מאמינים בו לנצח. נכון, ברוך שאמר היה לו נצחיות גדולה, וגם שם בישתבח מדברים הלאה על הנצחיות.

אז בואו נאמר כך, בקיצור, החלק הראשון אמת אומר סתם בכלל כל הדברים שאנחנו אומרים עכשיו הוא אמת, לא שמות נרדפים אחרים לאמת.

ישראל נגדו מיום ועד עולם. מה מגיע כאן? זה בישעיהו. אה, **גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל.** אה, הורידו את המילה "גואלנו". **ה' צבאות שמו קדוש ישראל,** כן? מעניין, זה מתאים לזה. אז מה מגיע כאן? מסיימים שוב עם אותו פסוק, אבל הורידו את "גואלנו". עכשיו זה סוף שחרית, וכאן זה התחלת מעריב.

אני חושב אבל, "ה' צבאות" מתאים, כי צבא השמים, "ה' צבאות" שולט על הצבאות. הוא מכניס את הצבא, הוא מוציא, **בחכמה פותח שערים.** זה עניין של סדר, לעשות סדר בצבאות, היום והלילה. "קדוש ישראל".

מסכים מידת יום בלילה ומידת לילה ביום

נראה לי כך: הגמרא אומרת שצריך להסכים מידת יום בלילה ומידת לילה ביום. בבוקר אומרים, כשמזכירים משהו מהלילה, אומרים **יצר אור ובורא חושך.** ובלילה אומרים גם משהו על **מעביר יום ומביא לילה.** כן, אומרים גם את שני הצדדים, שה' מעביר את הלילה ומביא את היום.

לכאורה הפשט הוא שבליילה, אני רואה אבל שבליילה מדברים יותר על זה, מדברים הרבה על **מסיר שינה מעינינו, המעביר חבלי שינה.** לכאורה כי בלילה זו בעיה, בבוקר פשוט, מודים על האור, כמו החושך, ה' עשה את האור, כמו מעשה בראשית. אבל בלילה להיפך, מגיע עכשיו הדבר הרע, מלך העולם אל תדאג, מגיע שוב הבוקר, ה' מנהל מערכת, ה' שומר שניים זה שמונה.

או אתה יכול לומר אולי כך, שמלך העולם אומר בלילה שזו הכנה לבוקר הבא, כמו מה שאדם עושה בעצם, זה עניין של מיתה, אבל מתכוונם לבוקר הבא, וה' עושה עכשיו סדר שמחר תוכל השמש לזרוח שוב.

אצלנו יש עוד את **קל חי תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד,** סתם כמו עם קדוש ישראל, אתה קדוש ישראל שלנו, תמיד ימלוך עלינו. אבל הרמב"ם לא מביא את זה, זה קצת קדוש ישראל, במובן שזה קצת מעניין, מדברים על הבריאה, וכאן מדברים באופן ייחודי שקדוש ישראל. **הבוחר בעמו ישראל באהבה,** שמים לב עד עכשיו שזה אותו פסוק שאומרים שחרית אצל גאל ישראל.

ברכה שניה שלפני קריאת שמע של ערבית — "אהבת עולם"

עכשיו אפשר ללמוד את הברכה הבאה. עכשיו אהבת עולם, הברכה השנייה של קריאת שמע של לילה, היא גם אותו עניין, שמדברים על האהבה שה' נתן את התורה, היא גם ברכה שלא מתחילה בברוך, **אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת.** מבקשים שנוכח תמיד לדבר בחוקי רצונך, ולשמוח, **ונשמח ונעלוז.** כבר היה לנו ששמחים עם התורה? **והערב נא** בברכת התורה, ששמחים עם דברי תורתך, כי זה חיינו ואורך ימינו, **ובהם נהגה יומם ולילה.**

ואהבתך אל תסיר ממנו, כי היא התורה היא תורתנו, התורה היא התורה שלנו, כן? במשלי אומרים כך, התורה היא התורה שלנו, **ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל לעד.**

השוואה לאלוקי נשמה

אז, אני לא מומחה, אמרת שזו תפילה, אני לא בטוח שאלוקי נשמה היא תפילה, אני אומר לך עכשיו שזה יותר כמו הבטחה, או כמו שהוא אומר שזה עושה כך, ונראה לי גם שזה גם המשך למה שדיברנו קודם בברכה הראשונה, מדברים שה' עושה את היום והלילה, זה מחזור, אז בעצם בלילה לא לומדים הרבה תורה.

בהחלט, אבל בכל זאת, אתה יכול ללכת בדרכיך, קצת תורה, הולכים עכשיו ללמוד בלילה גם, יומם ולילה, ואנחנו מבקשים **ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים,** הולך עכשיו לישון, אבל בכל זאת, אהבת ה' שהוא נותן לנו את התורה, לעולם לא תשכח, אפילו בלילה, או אפילו באופן כללי, עולם הזה דומה ללילה וכדומה.

"כי היא" — לשון נקבה

תורה שניה, כן, כתוב **כי לויית חן הם לראשך וענקים לגררותיך,** משהו, אולי דומה, תורה שמה אגרסיבית, כן, משהו פוסיסיבי, לפי הפשט זה הולך

ובגלל זה, כיוון שאנחנו מאמינים באמת הזו, ראוי שבכל יום... שקט כאן מאוד טוב, כי חז"ל אומרים שהעניין של זה הוא לזכר יציאת מצרים, והיציאת מזכירות להזכיר יציאת מצרים, שכאן מזכירים שוב יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שהגאולים, היהודים נגאלו, והאויבים עברו דרך הכל, ונתנו שירות ותשבחות למלך חי וקיים, רם ונשא גדול ונורא, משפיל גאים עד ארץ, כל הדברים האלה שהוא הראה ביציאת מצרים, שהוא השפיל את המצרים והוא גאל את היהודים, זה הראה שהוא בורא חי ופעיל, מוציא אסורים ופודה ענוים ועוזר דלים, הכל לשונות על הוצאת היהודים, והעונה לעמו ישראל בעת שועם אליו, כשהיהודים צעקו לה' במצרים, והלאה תהלות לאל עליון, נתן משה את ה... ה... זה לא מתחיל באמת, אולי המשך.

נוסח "תהלה לאל עליון"

סליחה, בואו, כל זה... זה מה שאמרתי לך, האמת האמתית... כך אני רואה זאת, אין לי ראייה מהרמב"ם, אבל זה כמו שני חלקים, אבל הכל תחת הכותרת, האמת האחרון, אמת ממצרים גאלתנו, אבל בעצם מגיע כאן חלק חדש, כי רוצים להביא את מי כמוך וה' ימלוך, שמתחיל כאילו שהתהילות הוא לה'... מה התהילות? משה ובני ישראל, כך כתוב כאן יפה משה ובני ישראל.

הפיוט הזה, לא מתחיל משה ענו, אומר תהלה לאל עליון, משה ובני ישראל לך ענו בשמחה רבה ואמרו כולם, דרך מעניינת מאוד לכתוב, **"מי כמוך באלים ה'",** הפסוק מקריעת ים סוף, משירת הים, **"מי כמוך נאדר בקדש",** איך הבורא נאדר בקדש, **"נורא תהלות עשה פלא",** מסיימים ב"ה' ימלוך לעולם ועד", שהגואל הראשון, גואל מצרים, ימשיך... או שה' הוא הגואל, כביכול **"ה' צבאות שמו קדוש ישראל",** פסוק בישעיהו שמדבר על גאולת ישראל, **"ברוך אתה ה' גאל ישראל",** ובזה מסיימים את ברכת קריאת שמע, וכאן מגיעה ברכת שמונה עשרה.

אה, למעשה, כאן נגמרת ברכת קריאת שמע של שחרית, ועכשיו הולך הרמב"ם להביא את ברכות קריאת שמע של לילה, שיש מבנה דומה.

ברכות קריאת שמע של ערבית

כן, טוב, למדו בלילה קודם את אותו הדבר, ואז עם השני, מדברים על הלילה, וזה צריך להיות קצר יותר משחרית, אה, בלילה מודים על הלילה, על החושך.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע של ערבית, אומר הרמב"ם, זה נוסחה, **ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם,** שמתחילים בברוך. מה עושה שיהיה ערב, שיהיה לילה?

ברכות קריאת שמע של מעריב

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע של ערבית — "המעריב ערבים"

אה, סליחה, אלו ברכות קריאת שמע של שחרית. ועכשיו הולך הרמב"ם להביא את ברכות קריאת שמע של לילה, שיש מבנה דומה.

אה, טוב. למדנו, בלילה הולך אותו הדבר, רק עם אחר... מדברים על הלילה, וקצת יותר קצר. כמו ששחרית מודים על האור, בלילה מודים על הלילה, על החושך.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע של ערבית, אומר הרמב"ם, זהו נוסחה: **ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם,** שמתחילים בברוך. מה עושה שיהיה ערב, שיהיה לילה? **בחכמה פותח שערים,** פותחים את השערים, והוא מכניס את השמש, והוא מוציא את הכוכבים במשמרותיהם לפי סדרם. ומודים לה' שהוא הבורא של שניהם, יום ולילה, אור וחושך, והוא מעביר אור לפני חושך, וחושך לפני אור. הוא מחליף את היום ואת הלילה, הוא מעביר את היום והוא מביא את הלילה, ובדיוק להיפך מוציא את היום, והוא עושה הבדלה בין השניים. **ה' צבאות שמו קדוש ישראל.**

הפסוק "ה' צבאות שמו קדוש ישראל"

אה, אז, רגע, תן לי לחשוב קודם דבר אחד. קדוש ישראל... מדברים על ה'... לא, מדברים שה' הוא הבורא של העולם, ומסיימים שהוא קדוש ישראל. **ברוך אתה ה' המעריב ערבים.** אצלנו יש עוד פסוק, **ה' קדוש**

ואפשר אחר כך לראות, יש סדר, ואפשר לראות בשירת הים שהיא מחולקת לשני חלקים, וכל חלק מסתיים עם סוג של עניין, קבלת עול מלכות שמים או שבח.

ואני מתכוון שהמחצית הראשונה מסתיימת מי כמוך, והשנייה ה' ימלוך לעולם ועד. זה גם מאוד מעניין שגאלנו ה' צבאות שמך קדוש ישראל הוציאו דווקא במעריב ערבים.

הקשר בין "ה' צבאות" בהמעריב ערבים ובגאל ישראל

ואני מתכוון שכאן יש גם קשר, כמו שה' מכניס את צבא השמים, יש זמן לשמש, יש זמן, ה' עשה את זה, כמו שהים יהיה בצד, הוא העביר את צבא ישראל, הוא הטביע את צבא מצרים, הוא היה המצביא, הוא היה הגיבור איש מלחמה. זה ה' צבאות שם מתכוון לה' שמתנהל עם צבא השמים, וכאן גאלנו ה' צבאות שעשה בים את העבודה, כביכול הגן על היהודים.

ואני תופס עכשיו שיש פסח שבועות סיטואציה, אה, יש לי מליצה. כמו שהפסוק כתוב כאן שניהם, הוא הבדיל בין מצרים לישראל.

שירת הים מדברת גם על העתיד

אני תופס עכשיו ששירת הים גם הצביעה לעתיד גם אז, כי מי כמוך הוא אחרי שמדברים על מרכבות פרעה וחילו, אחר כך הולכים הלאה ואומרים **תביאמו ותטעמו**, כל הדברים האלה, על זה כתוב ה' ימלוך לעולם ועד, על זה שה' גואל את היהודים והוא מביא אותם עד מכון למקדש, כל ההמשך. אז בשירת הים כתוב גם ברור שזה לא רק על אז, זה גם על העתיד.

ברכה אחרונה שלאחרי קריאת שמע של ערבית — "השכיבנו"

אוקיי, עכשיו מגיעה עוד ברכה אחת, במעריב מגיעה עוד ברכה אחת אחר כך. אה, כן, כבר הזכרנו את הברכה, זו בקשה על הלילה, **השכיבנו ה' אלקינו לשלום**, שנלך לישון לשלום, ונקום לשלום, שלא נמות בלילה, שלא יקרה כלום. **ופרוש עלינו סוכת שלומך**, שיהיה עוד להתפלל על שלום והגנה, שיתן עצות טובות, שנהיה נשמר וניצול מדברים רעים, מפחד לילה.

בלילה נראה, זה זמן מפחיד, כמה קשה יש לשטן, כשאומרים "מה זה השטן?", הרמב"ם רוצה יותר, הרמב"ם לא רוצה שיסירו את הבחירה, ומיהודים מייחריני, שלא

ברכת השכיבנו — נוסח, פירוש, והמחלוקת רמב"ם

נוסח של "ופרוש עלינו סוכת שלומך" — לשון מלחמה ושמירה

דובר 1: ופרוש עלינו סוכת שלומך, שיהיה עוד כל התפילות על שלום והגנה, שיהיו עצות טובות, שנהיה נשמר וניצול מדברים רעים, מפחד לילה, בלילה נראה זה זמן מפחיד, **ושבור השטן**, בואו נגיד מה זה השטן, הרמב"ם רוצה יותר, הרמב"ם לא רוצה סתם להסיר, לשבור, **מלפנינו ומאחרינו**, שלא ניכשל בשום... מה שטן מתכוון, כי בלילה, האדם עושה חשבון נפש, או מה זה מתכוון, שטן מתכוון יצר הרע, או מה זה מתכוון... אפשר להתכוון לכל הכוחות הרעים של טומאה, איך שהם ייקראו. **ושמור צאתנו ובואנו**, זה אומר איך הולכים ובאים, שאולי כשהנשמה יוצאת וחוזרת שלא יתפסו.

לכאורה, **ופרוש עלינו סוכת שלומך** הוא פשוטו לשון מלחמה, כן, סוכה היום אמרו מקלט, הגנה, כמו שמגיעים טילים. ורואים בהרבה פסוקים בתהילים שזה לכאורה בנוי על שבלילה זה זמן מסוכן מאוד, הולכים למחנה בלילה ויכולה לבוא התקפת פתע, כמו בחצי הלילה, נכון? תמיד הלשון של התורה על מלחמה.

דובר 2: אהא. כמו שומר צאתך ובואך, כשאתה יוצא.

דובר 1: כמו שומר צאתך ובואך במלחמה. כן, כן, כן, ישמור את החיילים, זה עניין שכתוב שם משהו... כן. צאתנו ובואנו מתכוון לצאת מעיר, להיכנס לעיר, ללכת למלחמה, או הוא ראה שהוא לא הסתכל לא מה שמסבירים כאן, אבל כך אני מבין.

שיטת הרמב"ם: "ברוך ה' לעולם" היא הרחבה של השכיבנו

תרגום לעברית

על התורה, כביכול התורה היא תורה, אבל נראה ש"היא" היא לשון נקבה, התורה, לא? אהבת ה', כן, אהא, אהבת ה' היא תורה שניה.

יכול להיות שזו תפילה כי מבקשים **ונשמח ונעלוז**, כמו שזה יותר **מוהערב נא**, זו גם תפילה, זה ממש אותו רעיון כמו **והערב נא**, ו"תעשה לנו זאת", אבל שיבוא עם שמחה כבר. כאן מגיעה קריאת שמע אחר כך, כי שחרית אומרים **הבוחר בעמו ישראל באהבה**, וכאן מדברים על ההמשכות, שזה הולך תמיד, אפילו בלילה, אפילו כש... שזה הולך תמיד, הנצחיות של זה.

ברכה ראשונה שלאחרי קריאת שמע של ערבית — "אמת ואמונה" / גאל ישראל

ואחרי קריאת שמע יש גם כמו שיש את ברכת קריאת שמע שלאחריה שחרית, **שה' אלקיכם**, שמים את המילה **אמת**, יש גם סוג כזה של דבר שמביא גם את זכר יציאת מצרים ו... נכון, אז כאן זה קצת יותר קצר, החלק הראשון הולך די מהר, **אמת ואמונה כל זאת שה'** הוא אלוקינו ואנחנו עמו, זה כבר אמרנו ארבע פעמים בשחרית בארבע דרכים אחרות, נכון?

ואחר כך הולך ישר ליציאת מצרים פחות או יותר, נכון? כן, וזה הולך ליציאת מצרים, וגם כדי שנוכל לסיים עם אותה חתימה של לומר **מי כמוכה באלים ה'**, מה ששרו את התפילה הנפלאה של קריעת ים סוף, השבח של קריעת ים סוף, ומסיימים עם אותו פסוק ה' **ימלוך לעולם ועד**, מדברים על הגאולה. אז ביניהם נכון **אמת מלכנו אמת? אמת מלכנו אפס זולתו?**

"פדנו" — גאולה כללית

פדנו. אנחנו לא אומרים, את השני אמת תאמר, תאמר בעצם פדנו, כי מודים על הכלל, ה' פודה אותנו מכל המלאכים, הוא נותן לנו לחיות, הוא מנהל אותנו על אויבינו. חשבתי שהולכים ספציפית לפרעה. אני מתכוון שגם בבוקר היה כמו מוציא אסורים, פודה ענוים. נראה שיציאת מצרים מלמדת גם את הדבר הכללי שלה' יש רחמים על היהודים, על האנשים העניים.

עבר, הווה, ועתיד

גם לעניין אהבת ה', חושבים שזה היה פעם, זה תמיד. ה' הוציא אותנו ממצרים, אבל הוא תמיד הווה, אולי כמו ה' **מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד**, עבר הווה ועתיד, הוציא אותנו ממצרים, הוא סומך נופלים וחיים תמיד, וגאלנו מדברים כבר כן כנראה על הגאולה, משהו יותר מהאויבים שלנו, מדברים על גאולה עתידה או מה, הגאולה הנצחית, כן? כי אני חושב רק, עבר והווה זה יותר כמו סתם מידה כללית, הוא גואל מכף עריצים. אחד המקרים היה מצרים, ומזה לומדים הלאה, כן.

קריעת ים סוף וקבלת עול מלכות שמים

כמו **הבוחר בעמו ישראל באהבה**, שה' סומך נופלים וחיים, הוא עוזר לנו בהווה כמו שאנחנו אומרים, וכאן מונים ברכה על יציאת מצרים וקריעת ים סוף, כמו שעושים בבוקר, וה' בקע את ים סוף, והוא הטביע את הרודפים עם האויבים המצרים, וכשהיהודים ראו אותם אמרו את השירה של מי כמוך, וקיבלו עול מלכות שמים בשמחה, ברצון ובשמחה, ואמרו את הפסוק **מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש**.

כתוב בנוסחאות שחרית שזה השיא של קריעת ים סוף, של שירת הים, זה כמו הפסוק החשוב ביותר, **מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא**, ה' **ימלוך לעולם ועד**.

ומסיימים עם אותו פסוק, **גאלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל, ברוך אתה ה' גאל ישראל**. לכאורה הפסוק גאלנו, ורוצים פשוט להביא לשון גאולה, רוצים לומר גאל ישראל, אז הפסוק גאלנו, במי כמוך לא כתובה המילה גאולה.

זה גם ברור, כי רוצים להביא את, כמו שכתוב כאן יותר ברור מאשר בקודם, **מלכותו ברצון קבלו עליהם**, איך קיבלו היהודים מלכות שמים בשירת הים? דרך **מי כמוך באלים ה'**, שראו שהוא האל הגדול ביותר, ואמרו ה' **ימלוך לעולם ועד**.

שירת הים — שני חלקים

דובר 1: אצלנו זה הולך ככה, במעריב רוב היהודים נוהגים בחוץ לארץ לומר ברוך ה' לעולם, אחר כך אנחנו יכולים את זה, כל ישראל יש להם חלק, אחר כך שומר עמו ישראל לעד בא אחר כך כמו ברכה, אחר כך חתיכה שלמה. נראה שהרמב"ם הבין שזה הכל הרחבה על ברכת השכיבנו, וזה כמו שהם ראו למשל בברכת המזון, אפשר לומר ברוך הרבה פעמים עד שמגיעים למילה, גם כאן, הוא עושה ברוך שומר עמו ישראל לעד, ברוך ה' לעולם זה המשך, אז שלוש פעמים ברוך, ולבסוף הוא מגיע לברוך אתה ה' בסוף.

כך הוא אומר, או, אבל הרמב"ם כבר הזכיר את ברוך שומר עמו ישראל לעד לעניין אמן משהו, כן? אתה רואה הרי בסידור כתוב ברוך ה' לעולם אמן ואמן, זה האמן על זה. ואומרים שוב ימלוך ה' לעולם אמן ואמן. כאן הוא מביא מאליהו או ממלאכים, ויענו כל העם ויאמרו פניו, וכולם הודו ה' הוא האלקים, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ששמעה כל הארץ. הרי זה שתומך הוא הקב"ה.

דובר 2: שלמה... אני זוכר הוא אומר את זה באחת ההפטרות. מלכים א', ח', אוקיי.

דובר 1: כן, אבל זה שלמה אצל דוד במלכים, אחרי שהמלך... ספר מלכים לא מדבר כבר על המלך. ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל. ברוך ה' היום, ברוך ה' לילה, אותה ברכה שהוא אמר, הוא לקח את הנוסח. כאן הם לקחו ה' אלוקינו, נשיא באמונתך. זה לא בסוף. ברוך ה' המולך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך לעולם ועד. הרמב"ם כתב גרסה קצת יותר ארוכה של סוף ברכת השכיבנו. כך לומד הרמב"ם.

שיטת הרמב"ם: זו לא ברכה שלישית

דובר 1: השנייה... סוף ברכת קריאת שמע, התפילה השלישית של ברכת קריאת שמע. לא השלישית, השנייה. זה... אצלנו זו ברכה שלישית. אתה רואה שהרמב"ם הבין שזו הרחבה של ברכת השכיבנו. זו השכיבנו ארוכה יותר. והוא מביא שני נוסחאות בזה. זה מאוד מעניין. אתה רואה איך הרמב"ם מתחשב במנהגים שונים. יש מנהג כך, יש מנהג כך.

זה מעניין, אפשר לשמוע בנוסח שלנו, כי השכיבנו, כמו שאנחנו אומרים, היא תפילה "מוכלת" שלמה שמבקשת על שמירה לילה. הבאה היא הרבה יותר גדולה, אני חושב שיש בה הרבה יותר קבלת עול מלכות שמים. אני חושב שקבלת עול מלכות שמים לא קשורה להשכיבנו.

דובר 2: אבל אתה יכול להבין שזו הרחבה של הרעיון.

דובר 1: אני יכול לשמוע. בטח לפי הפשט שלי שתשימנו ותעירנו פירושו הולכים למלחמה, משיח יבוא, מה שלא יהיה.

דיון: פירושים שונים של "שטן"

דובר 2: שטן יכול גם לומר, כמו שכתוב שהדד היה שטן לשלמה. שטן זה לא אחד. זה יכול לומר על ימינו, שטן לו על חמורו של בלעם. זה יכול לומר סתם אויב, קנאת סופרים תרבה חכמה.

דובר 1: כן, אז זו התפילה היפה. וגם עם מה שאמרת שברוך הוא המרכז של הפיוט, ברוך שם עמו ישראל לעד נכנס מאוד יפה. זה לא הסוף, בנוסח אשכנז שלנו, אבל זו התחלה של מילה חוזרת מסוימת של "ברוך", וזה מסתיים בברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה, שיש ממש הרבה ברוך, כמו מרובה ברכות בשנה אחת.

המחלוקת: שתי ברכות או שלוש?

דובר 1: הוא מביא דווקא... אה, אני כבר טועה. הוא מביא דווקא מהרמב"ם, הוא אומר דווקא שלא לעשות עוד חתימה, כמו שאמרו קצת חכמי ספרד. לא יכולות להיות שלוש ברכות, המשנה אומרת שיש רק שתי ברכות. הוא אומר דווקא, הרמב"ם, לא חותמים שומר עמו ישראל לעד, אלא מרחיבים את הברכה. אז הייתי צודק עד שהבנתי.

זו דווקא מחלוקת ברורה של הרמב"ם עם הנוסחאות האחרות שעושות כן. זו דווקא קושיה איך אנחנו יכולים לעשות שלוש ברכות אחרי קריאת שמע, המשנה אומרת שתיים. יש תירוץ על זה, הרמב"ם סבר שבגלל זה צריך להכניס את זה לתוך הברכה.

דיון: העניין של "אמן ואמן"

דובר 1: אצלנו זה הולך ככה, במעריב רוב היהודים נוהגים בחוץ לארץ לומר ברוך ה' לעולם, אחר כך אנחנו יכולים את זה, כל ישראל יש להם חלק, אחר כך שומר עמו ישראל לעד בא אחר כך כמו ברכה, אחר כך חתיכה שלמה. נראה שהרמב"ם הבין שזה הכל הרחבה על ברכת השכיבנו, וזה כמו שהם ראו למשל בברכת המזון, אפשר לומר ברוך הרבה פעמים עד שמגיעים למילה, גם כאן, הוא עושה ברוך שומר עמו ישראל לעד, ברוך ה' לעולם זה המשך, אז שלוש פעמים ברוך, ולבסוף הוא מגיע לברוך אתה ה' בסוף.

כך הוא אומר, או, אבל הרמב"ם כבר הזכיר את ברוך שומר עמו ישראל לעד לעניין אמן משהו, כן? אתה רואה הרי בסידור כתוב ברוך ה' לעולם אמן ואמן, זה האמן על זה. ואומרים שוב ימלוך ה' לעולם אמן ואמן. כאן הוא מביא מאליהו או ממלאכים, ויענו כל העם ויאמרו פניו, וכולם הודו ה' הוא האלקים, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ששמעה כל הארץ. הרי זה שתומך הוא הקב"ה.

ברוך ה' כל האופנים האלה, ביום בלילה בבקר בערב, שכבנו ונקומה, ואל אשר בידו נפשות החיים והמתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. זה ממש תפילה על מה שהולכים מיד לישון, ורוח כל בשר איש, ויותר אפקודותיך, פדיתה אותי ה' אל אמת, אתה הולך לפדות אותי, אתה הולך להחזיר לי את הנשמה, אתה מגן עלי, אתה שומר עלי מהמוות.

הפקדת הנשמה בשעת שינה

דובר 2: כן, יאירו עיני, זה הרי פלא, מה פירוש אתה מפקיד את הרוח?

דובר 1: אבל בזה הקדוש כתוב הרי פשט איך מפקידים את הרוח, איך מפקידים את הרוח בעץ החיים, ואיך עושים את זה. יאירו עיני, וישמחו לבנו, אומרים שזה יפה, משובי עזר, כאן מבקשים על הגאולה, הגאולה, כי עם לציון מלך אלהיך, על הגאולה, ומכיוון שאנחנו יודעים הרי שהקב"ה כבר מלך, אבל הוא הולך שוב ימלוך, הוא הולך לגלות את מלכותו, ומבקשים על מלכות ה'. מלך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד.

אז הרמב"ם אומר המלך בכבודו, אנחנו אומרים המלך בכבודו ימלוך עלינו, הרמב"ם אומר המלך בכבודו חי וקיים תמיד ימלוך עלינו. זה הכל חילוקים קטנים, בדרך כלל זה אותו רעיון. אבל כאן אומר הרמב"ם, והסידור שלנו כתוב הרבה יותר ארוך, והרמב"ם יש לו נוסחאות קצת שונות.

שני הנוסחאות שהרמב"ם מביא

דובר 1: אומר הרמב"ם, יש מי שנוהגים להוסיף גם את ויהי כל העם עונים ואומרים פעם שנייה. לא, לא, הוא לא אומר. הוא אמר עכשיו את נוסח ברכת השכיבנו לפי הרמב"ם. כתוב כי אל שומר אויבנו ושומר רחמינו אתה הוא, ברוך אתה ה' שומר את עמו ישראל לעד.

עכשיו הוא מביא את הנוסח האחר, אומר, נוסח אחר: ומתחילת הברכה עד 'שומר את עמו ישראל לעד' הכל שווה, אלא שמוסיפין ואומרים 'ויהי כל העם עונים ואומרים'. וכאן מתחיל מה שאומרים גם, מתחילים לומר את כל הפסוקים. הגמרא בתענית אומרת שצריך להוסיף את הוספת הפסוקים באמצע ברכה ז'.

הפסוקים בנוסח הארוך יותר

דובר 1: וזה הולך כך: ויהי כל העם עונים ואומרים בשם אלוקים, וירא יעקב מאד ויצר לו, וכאן מתחיל מה שהקהילות אומרות, אשר יאמרו בעת ההיא לעם הזה ולירושלים מה דבר ה' אליהם, לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, כבר ביקש על הגאולה, כן? כי לא יבושו ה' את עמו בעבור שמו הגדול, גם גאולה. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, זה פסוק בשמואל, אני חושב שאני זוכר, כן? ועלו מושיעים זה בעובדיה. והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, זה בזכריה. פסוקי גאולה שונים.

והלאה, אלוקינו שבשמים קיים שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך נפש החיים ונפש המתים, אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש, בידך

דובר 2: לא, כי אין ברוך אתה ה' שומר עמו ישראל לעד שהעולם עונה אמן, עשו כזה... אני לא יודע מה לומר. האם זה אנחנו שהאנשים חוששים לומר אמן כי הם הולכים להפסיק, עושים כזה שמונה עשרה ברכות של אמן. זה אריכות שלמה.

דובר 1: אוקיי, עד כאן... עד כאן הלכות ברכות. ברכות קריאת שמע. החלק הבא יהיה ברכות קריאת שמע.

ברכת שמונה עשרה — טרמינולוגיה של הרמב"ם

לשונו של הרמב"ם לשמונה עשרה

ברכת שמונה, הרמב"ם קורא לזה התפילה, מה שאנחנו קוראים שמונה עשרה, אבל יש תשע עשרה ברכות.

דובר 2: אבל אני זוכר משהו שהרמב"ם מדבר על אמן על הברכה. כשהרמב"ם דיבר על אמן, הוא אמר שעל הברכה לא אומרים אמן, למה? כי היא סמוכה לתפילה.

דובר 1: אבל אנחנו למדנו שאמן על ברכת עצמו אומרים רק אחרי סט ברכות, כמו למשל סיום ברכות קריאת שמע. אבל אתה פוגש דבר אחר, אולי זה הפסק בין גאולה לתפילה, אני זוכר. אבל יכול להיות שהאמן ואמן שאומרים כאן הוא מעין דבר כזה. אתה רואה גם בסוף פתיחתא דזמרה היה לנו דבר כזה, כן, ברוך ה' לעולם אמן ואמן. זה מעניין שכמו סוף של חלק, של מהלך שלם, בא אמן ואמן כזה.